

Klaipėdos pedagoginė psichologinė tarnyba

Patyčių tyrimo ataskaita

2016 Klaipėda

Lietuva yra tarp valstybių, pasižyminčių aukštais prievartos rodikliais, ir turi labai nepalankų rizikos faktorių kompleksą prievartos reiškiniams visuomenėje gausėti. Palyginti su Europos Sąjungos valstybėmis, žymiai daugiau vaikų Lietuvoje jaučiasi nelaimingi, nemažas procentas linksta į destruktijos (nusikaltimai, agresijos protrūkiai) arba autodestruktijos (polinkis žudyti arba kitokiais būdais kenkti sau) veiksmus. Vaikai prievartą patiria šeimose, mokyklose, globos institucijose, ligoninėse, plačiąja prasme – visoje visuomenėje (Povilaitis ir kt., 2007).

Lietuvių kalboje nėra tikslaus termino, apibūdinančio patyčių reiškinių, kuris atspindėtų visą elgesio įvairovę, būdingą patyčioms. Galime rasti įvairių žodžių, skirtų šiam reiškiniui įvardyti: priekabiavimas, priekabės, užgauliojimas, ujimas, kabinėjimasis, skriaudimas, pažeminimas, erzinimas. Dažniausiai vartojami terminai – patyčios ir priekabiavimas.

2006 m. tarptautinių tyrimų duomenimis Lietuva yra viena iš labiausiai su patyčių problema susidurianti Europos šalis. Net 26 procentai mergaičių ir 27 procentai berniukų teigia patiriantys patyčias. 16 procentų mergaičių ir 30 procentų berniukų teigia, kad jie tyčiojasi iš kitų vaikų (Damijonaitis, 2009). Gana daug patiriančių patyčias 11-mečių ir 15-mečių yra ir kaimyninėse Baltijos šalyse: Estijoje ir Latvijoje, mažiausiai – Norvegijoje ir Suomijoje. Pastarosiose šalyse taip pat yra mažiausiai ir tų vaikų, kurie patys tyčiojasi. Daugiau nei Lietuvoje vaikų, kurie patys tyčiojasi iš kitų, yra Estijoje (Patyčių problema mokykloje ir prevencija, 2014).

Tarptautinės mokyklinio amžiaus vaikų gyvenimo ir sveikatos studijos 2013/2014 (Health Behaviour in School-aged Children), vykdytos 42 pasaulio šalyse, rezultatai rodo, kad Lietuvoje patyčias patyrė didžiausia vaikų dalis iš visų 42 tyrime dalyvavusių šalių. Lietuvoje patyčias patiria 32 proc. berniukų ir 26 proc. (prieš ketverius metus buvo 29 proc. berniukų ir 23 proc. mergaičių). Tuo tarpu patys iš kitų tyčiojosi 33 proc. berniukų ir 16 proc. mergaičių (prieš ketverius metus buvo 28 proc. berniukų ir 15 proc. mergaičių) (Pranešimas žiniasklaidai, 2016).

„Lyginant su kitomis šalimis, Lietuva, kaip ir ankstesnių tyrimų metu pasižymi didžiausiu patyčių tarp mokinių paplitimu. Patyčių iniciatoriais ir aukomis dažniau tampa berniukai nei mergaitės. Dažniausiai tyčiojamosi iš 11-mečių mokinių, o dažniau tyčiojasi iš kitų – 15-mečiai“, – teigia HBSC tyrimo Lietuvoje koordinadorius, Lietuvos sveikatos mokslų universiteto profesorius A. Zaborskis (Pranešimas žiniasklaidai).

Šiame tyrime pirmą kartą 11, 13 ir 15 metų amžiaus mokiniai buvo klausiami apie elektroninių patyčių patirtis. Nors elektroninių patyčių patyrimo mastas yra gerokai mažesnis nei vykstančių mokyklose, patyčias virtualioje erdvėje dažnai patiria nuo 4 iki 9 proc. vaikų, priklausomai nuo amžiaus grupės. Pagal šį rodiklį Lietuva taip pat yra tarp pirmaujančių šalių – daugiau nei Lietuvoje elektroninių patyčių patiria tik Grenlandijos ir Rusijos federacijos vaikai (Pranešimas žiniasklaidai, 2016).

Išsamiausiai patyčių situaciją Lietuvoje atskleidžia HBSC programos tyrimas. Nors, 2006 ir 2010 m. HBSC tyrimų duomenimis, patyčių mastas Lietuvoje vis dar didesnis nei kitose Europos šalyse, tačiau nežymiai mažėja. Vis dėlto pagal patiriamų patyčių skaičių Lietuvos 11-mečiai, 13-mečiai ir 15-mečiai pirmuoja tarp visų 38 tirtų valstybių. Lietuvoje patyčias dažniausiai patiria 11-mečiai (59 proc.), o dažniausiai patys tyčiojasi 15-mečiai (48 proc.) (Patyčių problema mokykloje ir prevencija, 2014). 25 Europos šalyse atlikto tyrimo „Patyčių paplitimas Europos šalyse“ (2011) duomenys rodo, kad Lietuvoje patyrusių patyčias internetu mokinių dalis yra mažesnė už bendrą šalių vidurkį ir siekia 5 proc., tačiau Lietuvoje patyčių, vykstančių elektroniniame ir realiame gyvenime, paplitimo rodiklis yra vienas aukščiausių, lyginant su kitų šalių rezultatais – 19 proc. Tai reiškia, kad tarp vaikų yra plačiai paplitusios įvairios tarpusavyje susijusios patyčių formos, t. y. patyčios, vykstančios realiame gyvenime, persikelia į virtualųjį pasaulį ir atvirkščiai.

Vienas iš didesnių tyrimų, atliktų Lietuvoje 2010 m. pilotinio projekto „Saugi mokykla“ mokyklos aplinkos tyrimas, kurį vykdė organizacija „Saugi mokykla“. Tyrime dalyvavo 1-12 klasių moksleiviai, viso

4153 apklaustieji. Tyrime dalyvavo 52% mergaičių ir 48% berniukų. Tyrimo rezultatai gauti iš 12 projekte dalyvaujančių mokyklų.

Ši apklausa parodė, jog tikrai nemažai moksleivių nuolat patiria ar yra kada nors patyrę patyčias. Į patyčių sąvoką šiuo atveju įeina toks elgesys kaip: prasivardžiavimas, ignoravimas, apkalbinėjimas ir netgi fizinis smurtas – stumdymas, daiktų vogimas, gadinimas ir kitokia materialinė žala.

Didžiausia apklaustųjų dalis nurodė, kad dažniausiai patiria verbalines patyčias, mažiau – fizines patyčias. Įrodyta, kad didesnė psichologinė žala padaroma vaikui, jeigu patyčios yra verbalinės. Apklaustieji, matydami patyčių situacijas, dažniausiai nieko nedaro. Iš nieko nedaranti ir pasyviai stebinti skriaudžiamąjį, didesnioji dalis palaiko skriaudėją, o ne skriaudžiamąjį. Iš 4153 apklaustųjų tik ketvirtadalis aktyviai gina skriaudžiamuosius ir kreipiasi į suaugusiuosius. Akivaizdu, kad moksleiviai netoleruoja patyčių ir bandytų sudrausminti engiančiuosius, tačiau didelė dalis apklaustųjų vengia konfliktinių situacijų. Tai rodo išliekanti moksleivių pasyvumą. Patyčios mokykloje vyksta visur, tačiau dažniausiai pasitaiko atvirose erdvėse, kur sunkiau sudrausminti moksleivius (koridoriai, mokyklos teritorija ir pan.).

56,9% apklaustųjų moksleivių teigia, kad žino, jog gali gauti pagalbą mokykloje, 30,7% – kad nežino, 12,4% teigia, kad negali gauti pagalbos. Galime daryti išvadą, jog moksleiviai yra informuoti patenkinamai, į ką gali kreiptis pagalbos patyčių atveju, nes daugiau nei pusė tai žino. Tačiau netgi 12,4% moksleivių teigia, jog jie negauna reikiamos pagalbos. Paklausti, kur moksleiviai kreiptųsi pagalbos patyčių atveju, 1884 moksleiviai atsakė, jog kreiptųsi į tėvus, 1688 į klasės auklėtoją, 1371 į socialinį pedagogą. Mažiausiai moksleivių kreiptųsi į mokyklos administraciją.

Apklaustieji nėra abejingi patyčioms ir gana daug apklaustųjų pasakė, jog netoleruotų patyčių ir gintų užgauliojamą moksleivį. Tačiau trečdalis atsakymų buvo tokie, jog moksleiviai netoleruotų patyčių, tačiau negintų engiamojo ir nesikištų. Džiugu matyti, jog tikrai nedidelė dalis yra abejingi patyčioms ir visai į tai nereaguotų. Tačiau to neužtenka, kad patyčių atvejų mažėtų, ypač vaikų, paauglių tarpe. Tam reikia ne tik kontroliuoti žiniasklaidos turinį, ieškoti problemos priežasčių visuomeniniuose reiškiniuose, bet, pirmiausia, reikia keisti tarpusavio bendravimą, pradedant nuo santykių šeimoje, tuo pačiu supažindinant tiek tėvus, tiek moksleivius su grupių prieš smurtą veikla bei mokyklos psichologo pagalba.

2010 m. kovo – balandžio mėnesiais įvertintas patyčių dažnumas Šiaulių mieste ir rajone. Tyrime dalyvavo 112 Šiaulių miesto ir rajono 6 - 8 klasių moksleivių. 51% respondentų prisipažino, kad per paskutinį mėnesį bent 2 – 3 kartus ar net dažniau tapo patyčių aukomis. Iš kitų mokinių labiau linkę tyčiotis berniukai. Moksleiviai iš kitų tyčiojasi ta pačia patyčių forma, nuo kurios ir patys kenčia t.y. prasivardžiuoja, gąsdina, pašaipiai replikuoja (47%) (Dambrauskaitė, 2010).

Zaborskio atliktame tyrime 2014 metais padaryta išvada, kad su patyčiomis nesusiduria 29,8% mokinių ir patyčių dažnis pastaruoju dešimtmečiu mažai kinta. Be to, lyginant su kitomis šalimis, patyčių dažnis Lietuvos mokyklose lieka didžiausias. (Zaborskis, 2014).

2012 m. Vilniaus mokyklos 9-os klasės moksleivių tyrimas parodė, kad apie 50 procentų tirtų mokinių vienokia ar kitokia forma yra patyčių dalyviai: 16,8% reguliariai patiria patyčias 21,8% reguliariai tyčiojasi iš kitų mokinių, 9,9% yra patyčių aukos ir tyčiojasi iš kitų (Bagdonas, Padarauskaitė, 2012).

Nors šiuo metu pripažįstama informacinių technologijų nauda, Lietuvoje, kaip ir kitose pasaulio valstybėse, elektroninių patyčių patirties turi nuo 9 iki 49 proc. paauglių. 2012 m. atliktas tyrimas su 396 Klaipėdos miesto ir Klaipėdos apskrities 11-15 metų paaugliais atskleidė, kad paauglių pripažįstama tradicinių patyčių patirtis daug turtingesnė nei elektroninių. Daugiau nei 40 procentų paauglių pripažino buvę tradicinių patyčių aukomis, o daugiau nei trečdalis - patys tyčiojęsi. Berniukai ir mergaitės vienodai dažnai patiria patyčias, tuo tarpu tyčiojęsi daugiau prisipažįsta berniukai. Šiame tyrime beveik trečdalis jaunesniojo amžiaus paauglių nurodė buvę įskaudinti elektroninėje erdvėje, o penktadalis – patys tyčiojęsi elektroninėje erdvėje. Tyrime padaryta išvada, kad yra pakankamai didelis skaičius jaunesniojo amžiaus paauglių, dalyvaujančių elektroninėse patyčiose (Gedutienė, Šimulionienė ir kt., 2012).

Dažniausiai yra išskiriamos **tiesioginės** ir **netiesioginės** patyčios.

Tiesioginės patyčios – kai vaikas yra atvirai puolamas, užgauliojamas savo bendraamžių, pvz., stumdomas, pravardžiuojamas, jam grasinama ir pan.

Netiesioginėmis patyčiomis vadiname tokį elgesį, kuomet vaikas skaudinamas nenaudojant tiesioginės agresijos. Tai vaiko atstūmimas nuo grupės, ignoravimas, nebendravimas su juo, neapykantos prieš vaiką kurstymas. Užsienio literatūroje galime aptikti, kad netiesioginės patyčios vadinamos socialinėmis patyčiomis.

Galima išskirti patyčių formas pagal tai, kokia agresija yra naudojama vaikui įskaudinti.

Žodinės patyčios – kuomet vaikas yra skaudinamas, užgauliojamas žodžiu ir užrašais. Tai gali būti prasivardžiavimas, gąsdinimas, pašaipios replikos apie žmogaus kūną, religiją, tautybę, negalią, išvaizdą, „juokeliai“, užrašai apie vaiką, vaiką skaudinančių žinučių siuntinėjimas mobiliaisiais telefonais, elektroniniu paštu, apkalbinėjimas, šmeižimas.

Fizinės patyčios – tai užgauliojimas veiksmais: pargriovimas, įspyrimas ar spardymas, kumščiojimas, stumdymas, rankos užlaužimas, spjaudymas, daiktų gadinimas ir atiminėjimas, drabužių gadinimas, plaukų pešiojimas.

Socialinės arba paslėptos patyčios apima paskalų skleidimą apie kitą asmenį tikslingai siekiant sutrikdyti asmenį viešai, išmesti iš grupės aktyvumo. Dar viena patyčių forma, kuri priklauso socialinėms patyčioms, apima kitų skatinimą vengti tam tikro asmens ar grupės.

Elektroninės patyčios panašios į socialines patyčias, tik jose naudojamos skaitmeninės technologijos siekiant įžeisti, pažeminti, grasinti priekabauti ar užgauti ką nors.

Patyčios vyksta tiek tarp berniukų, tiek tarp mergaičių. Kai kuriuose tyrimuose nustatoma, kad daugiau tyčiojasi iš bendraamžių ir patiria patyčias berniukai nei mergaitės. Kiti tyrinėtojai nemato ryškių skirtumų tarp berniukų ir mergaičių. Skirtumai tyrinėjant patyčių paplitimą tarp berniukų ir tarp mergaičių yra aptinkami tik pagal labiausiai paplitusias patyčių formas. Pastebėta, kad berniukams dažniau yra būdingos fizinės, tiesioginės patyčių formos – stumdymas, mušimas ir pan., o mergaitės dažniau linkusios taikyti ir pačios dažniau kenčia nuo netiesioginių ir verbalinių patyčių – apkalbinėjimo, ignoravimo.

Patyčios gali vykti pačiose įvairiausiose vietose: ir mokyklose, ir kiemuose, ir namuose, ir visur kitur, kur vaikai susitinka ir bendrauja. Kiekviokiškai daugiau patyčių vyksta mokyklose. Tai ta aplinka, kurioje ilgą laiką būna daug vaikų.

Patyčių situacijoje labai svarbų vaidmenį atlieka stebėtojai – kiti vaikai, kurie mato, kaip vaikas yra žeminamas. Pavyzdžiui, pravardė, pasakyta prieš visą klasę, yra žymiai skaudesnė nei pasakyta „akis į akį“. Mokykla yra labai palanki terpė turėti tokią stebėtojų auditoriją.

Mokyklose patyčios vyksta įvairiose vietose. Yra stebima tendencija, kad tyčiojimas vyksta tokiu metu ir tokioje vietoje, kur yra mažiausiai suaugusiųjų. Pavyzdžiui, daug patyčių vyksta pertraukų metu, tyčiojamosi klasėse, mokyklos kieme ar koridoriuose.

Patyčių atvejų pasitaiko taip pat ir kitose vietose: bibliotekose, sporto salėse, persirengimo kambariuose, tualetuose, rūbinėse, mokyklos kieme ir kitur.

Kalbant apie patyčių paplitimą tarp skirtingo amžiaus vaikų, svarbu paminėti, kad amžius, kuriame daugiausiai vaikai patiria patyčių yra 11-12 metų. Taip pat yra aišku, kad patyčių aukomis dažniausiai tampa bendraamžiai ar jaunesni vaikai, nei skriaudėjai.

Be to, pastebima tendencija, kad didėjant amžiui, daugiau vaikų patys tampa aktyviais skriaudėjais.

Taigi, turėdami tokius duomenis apie patyčių dažnumą Lietuvoje, nusprendėme sužinoti apie patyčių situaciją Klaipėdos mieste. Mūsų tyrimo tikslas: įvertinti patyčių mastą Klaipėdos miesto mokyklose. Įvertinimu siekiama sužinoti, kaip dažnai vaikai patiria ir mato patyčias, kokios rūšies dažniausiai patiria ir mato patyčias, ką jie daro, matydami patyčias, su kuo jie linkę kalbėtis, jei yra problemų, kokius būdus patyčių stabdymui siūlo patys moksleiviai. Kaip mini patyčių prevencines programas siūlantys autoriai, tokį įvertinimą labai naudinga atlikti prieš pradėdant įgyvendinti programą ir pakartotinai įvertinti situaciją praėjus tam tikram (1-2 metams) programos vykdymo laikotarpiui. Kadangi mes turime jau kelis metus veikiančias patyčių prevencines programas, siekėme sužinoti apie patyčių mastą Klaipėdos miesto mokyklose.

Įvertinimu siekėme sužinoti:

- kaip dažnai vaikai patiria ir mato patyčias;
- kokios rūšies dažniausiai patiria ir mato patyčias;
- ką jie daro, matydami patyčias;
- su kuo jie linkę kalbėtis, jei yra problemų;
- kokius būdus patyčių stabdymui siūlo patys moksleiviai.

Apklausdami darbuotojus siekėme sužinoti:

- jų nuomonę apie tai, kur ir kada dažniausiai yra galimybė patirti patyčias;
- kokios iniciatyvos vyksta mokykloje, jų veiksmingumas;
- įvertinti darbuotojų poreikį patyčių prevencijų iniciatyvoms.

Siekiant šio tikslo, sukurti „Patyčių klausimynas“ moksleiviams ir anketa apie patyčias mokyklos darbuotojams (Brazdeikienė L., Varnienė B.). „Patyčių klausimyną“ moksleiviams sudaro:

- demografiniai duomenys (lytis, mokykla, klasė);

- klausimai apie saugumą mokykloje ir einant iš jos;
- klausiama apie tai, su kuo moksleiviai turi galimybę pasišnekėti, jei iškyta problemų mokykloje;
- klausiama, ar jie patys yra patyrę fizines patyčias, patyčias žodžiu, patyčias socialiai bei patyčias internete pastarųjų 2 mėnesių laikotarpyje.;
- kaip dažnai teko matyti, kai tyčiojama iš kito fiziškai, žodžiu, socialiai bei internete 2 mėnesių laikotarpyje;
- ką moksleiviai mano apie tai, kaip patyčias galėtų stabdyti mokytojai, patys moksleiviai, kiti mokyklos darbuotojai.

Anketą apie patyčias mokyklos darbuotojams sudaro:

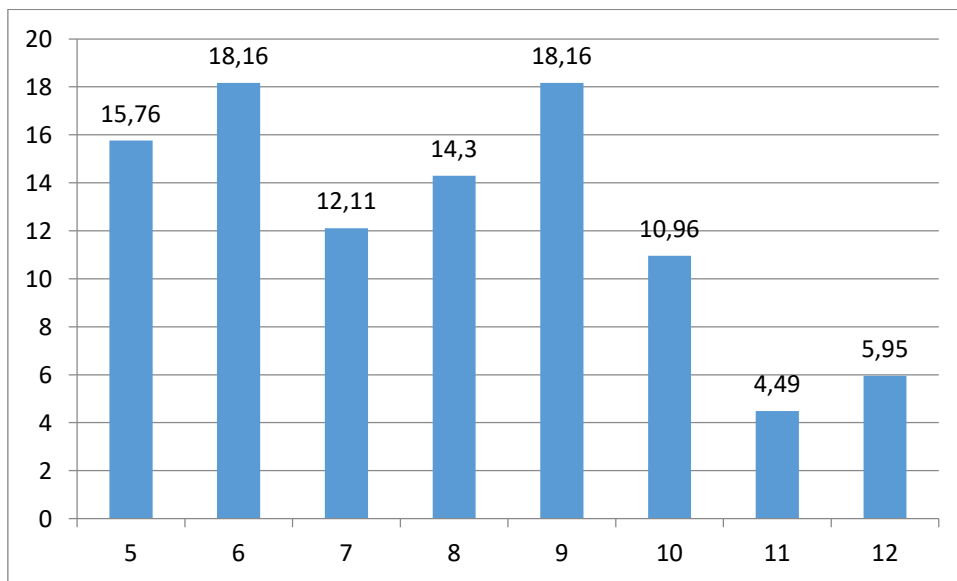
- demografiniai duomenys (lytis, pareigybė, laikas, kai dirbama mokykloje);
- patyčių stebėjimo dažnumas klasėse, koridoriuose, šalia mokyklos, mokyklos rūbinėje;
- tikimybė patirti patyčias įvairiu metu (pvz. prieš pamokas, pamokų metu, po pamokų);
- patyčių prevencijos iniciatyvų dažnumas ir poreikis mokykloje;
- mokyklos dalyvavimas patyčių prevencinėje programoje ir pastebėtos permainos po dalyvavimo patyčių prevencijos programoje.

Duomenys rinkti 2016 metų balandžio – gegužės mėnesį. Elektroninėje paskyroje „Mano apklausa“ sukurta anketa ir nuoroda pasiūsta švietimo skyriaus vyr. specialistei Aušrai Dragašienei, kuri pasidalijo klausimyno nuoroda su Klaipėdos miesto ugdymo įstaigomis ir stebėjo šio klausimyno pildymo datas.

Gauti 958 moksleivių atsakymai, iš kurių 60,54% (580) – merginos, 39,14% (375 vaikinai) ir 0,31 (3) moksleiviai nenurodė savo lyties.

Tyrimo dalyvavo moksleiviai iš 20 mokyklų.

Tiriamųjų pasiskirstymą pagal klases galima matyti 1 pav.

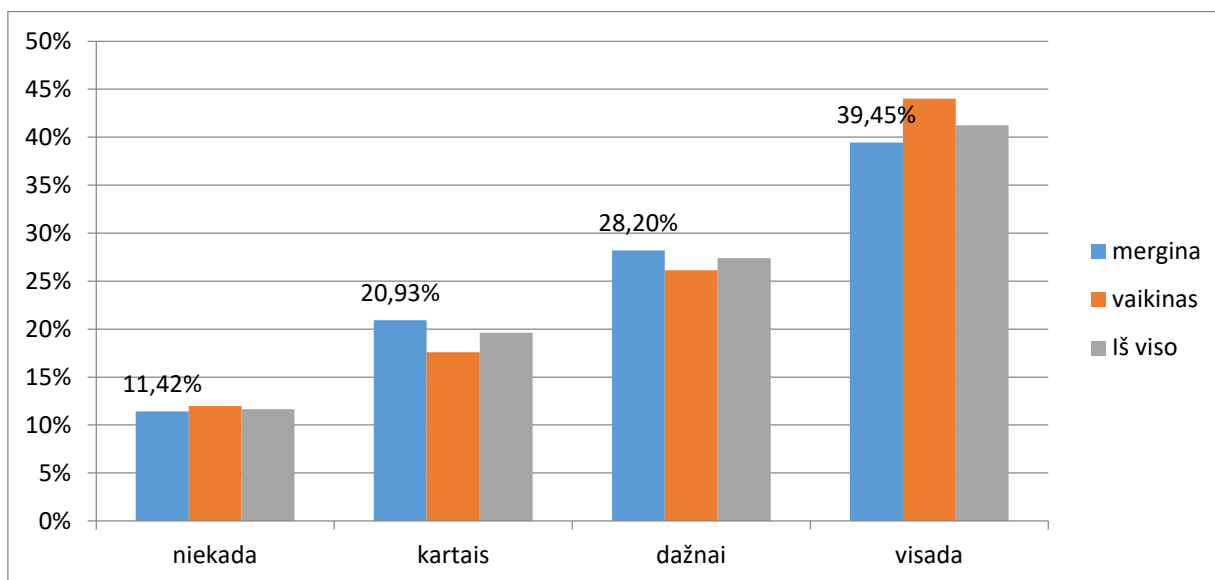
1 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal klases (%).

Matome, kad mūsų tyrime didžiausią procentą sudaro devintokai ir šeštokai (apie 18 %), penktokai – apie 16 %, aštuntokai – 14 %. Santykinai mažas skaičius vienuoliktokų – 4,5%, bei dvyliktokų – beveik 6%.

Pirmiausia klausėme apie mokinių saugumą mokykloje ir kelyje į mokyklą (1 lentelė, 2 paveikslas). 41% ir 27% moksleivių į klausimą: „Ar jautiesi saugus mokykloje?“ – atsakė, kad mokykloje visada arba dažnai jaučiasi saugūs. Visada ir dažnai jaučiasi saugūs apie 70% tiek merginų, tiek vaikinų (atitinkamai 68 procentai ir 70 procentų). Vadinasi apie 30 procentų mūsų apklaustų paauglių nurodė, kad mokyklose jie ne visada jaučiasi saugūs. Iš tiesų, 11 procentų merginų ir 12 procentų vaikinų nurodė, kad niekada mokykloje nesijaučia saugūs.

1 lentelė Merginų ir vaikinų atsakymų į klausimą „Ar jautiesi saugus mokykloje?“ pasiskirstymas (%)

Lytis	Niekada (%)	Kartais (%)	Dažnai (%)	Visada (%)
Mergina	11,42	20,93	28,20	39,45
Vaikinas	12,00	17,60	26,13	44,00
Iš viso	11,65	19,62	27,39	41,24

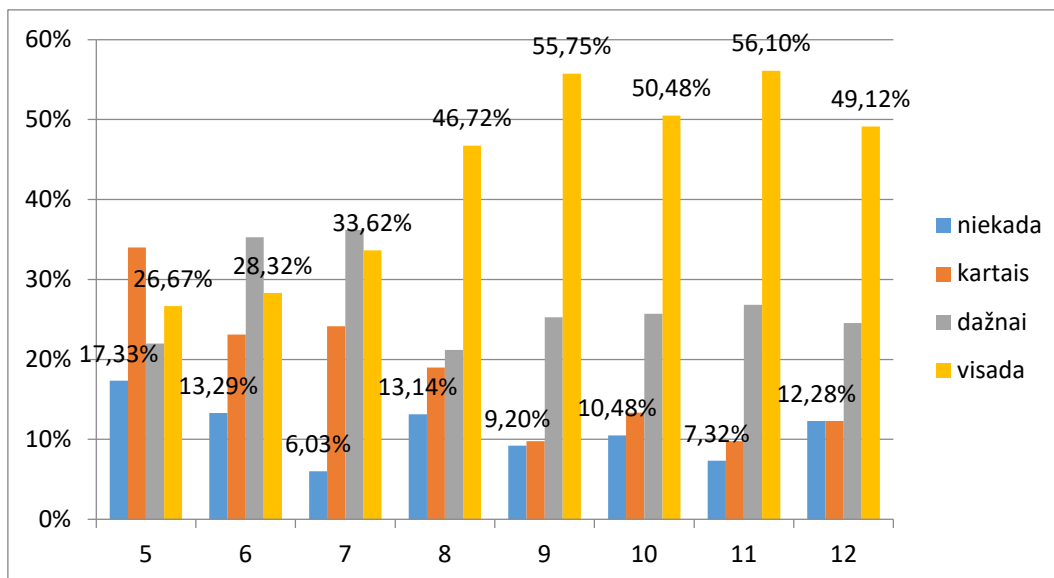

2 paveikslas. Merginų ir vaikinų atsakymų į klausimą „Ar jautiesi saugus mokykloje?“ pasiskirstymas (%)

Analizuojant atsakymų į šį klausimą pasiskirstymą skirtingose klasėse (2 lentelė, 3 paveikslas), stebimi statistiškai reikšmingi skirtumai. Reikia pažymėti, kad 5-okai (51 %), 6-okai (36%), 7-okai (30%) ir 8-okai (32 %) statistiškai reikšmingai dažniau nesijaučia saugūs mokykloje, lyginant su 10-tokais (24%); 11-okais (17%); ir 12-okais (24 %).

2 lentelė. Skirtingų klasių moksleivių atsakymų į klausimą „Ar jautiesi saugus mokykloje?“ pasiskirstymas (%).

Klasė	Niekada (%)	Kartais (%)	Dažnai (%)	Visada (%)
5	17,33	34,00	22,00	26,67
6	13,29	23,12	35,26	28,32
7	6,03	24,14	36,21	33,62
8	13,14	18,98	21,17	46,72
9	9,20	9,77	25,29	55,75
10	10,48	13,33	25,71	50,48
11	7,32	9,76	26,83	56,10
12	12,28	12,28	24,56	49,12

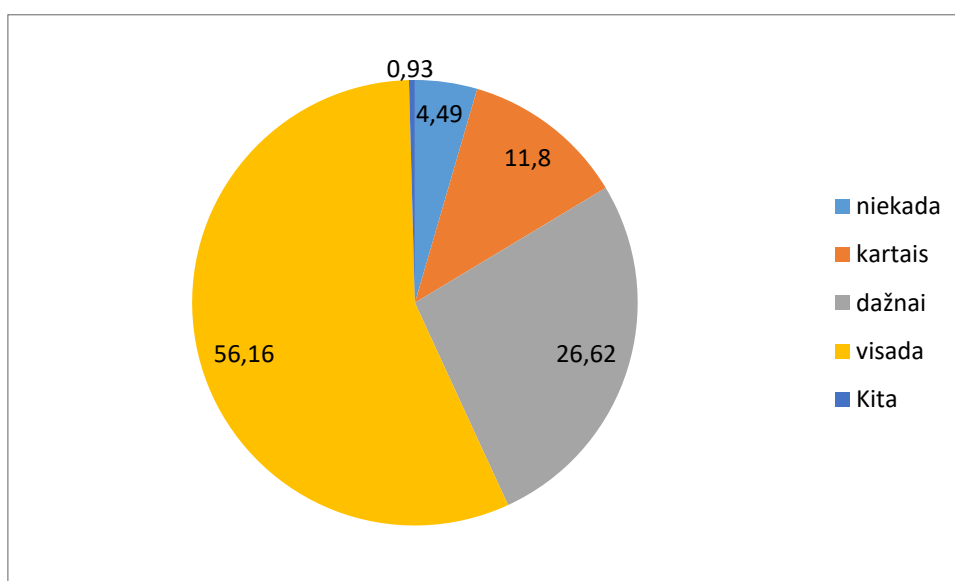

3 paveikslas. Skirtingų klasių moksleivių atsakymų į klausimą „Ar jautiesi saugus mokykloje?“ pasiskirstymas (%).

Labai dažnai tvirtinama, kad dažniausiai tyčiojama ne mokykloje, o pakeliui į mokyklą ar grįžtant iš jos (Olweus, 2008). Savo klausimyne moksleiviams pateikėme klausimą, kaip dažnai jie jaučiasi saugūs eidami į mokyklą. Atsakymų pasiskirstymas pateiktas 3 lentelėje ir 4 paveiksle.

3 lentelė. Moksleivių atsakymų į klausimą „Ar jautiesi saugus eidamas iš mokyklos?“ pasiskirstymas (%).

Klausimas	Procentai	Procentai
Niekada	4,49	16,29
Kartais	11,80	
Dažnai	26,62	82,78
Visada	56,16	
Kita	0,93	0,93

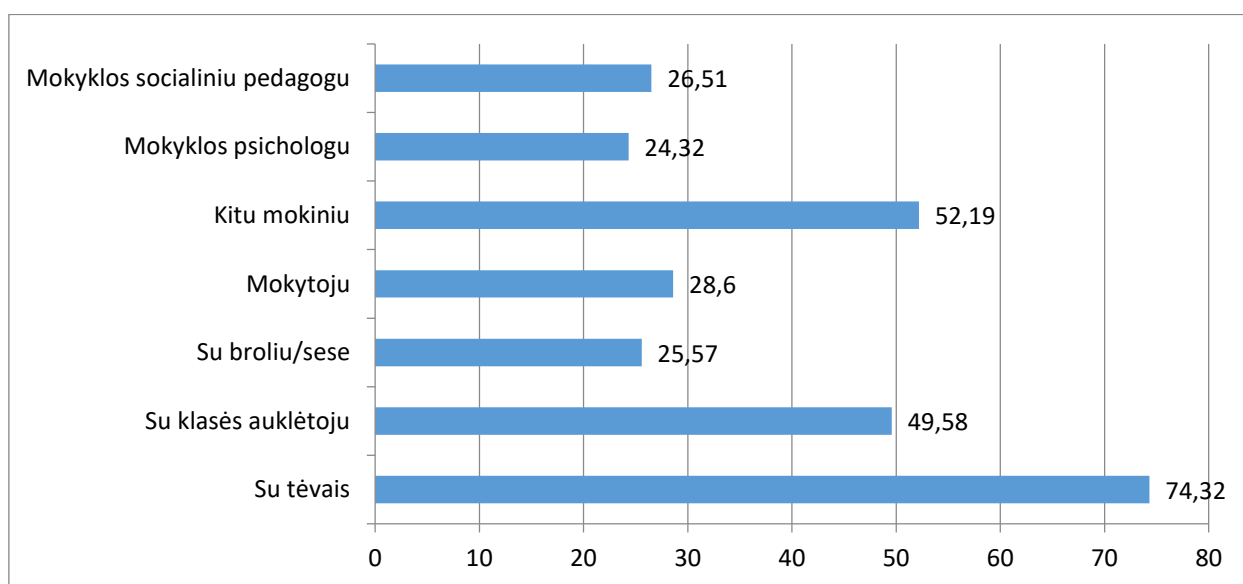
4 paveikslas. Moksleivių atsakymų į klausimą „Ar jautiesi saugus eidamas iš mokyklos?“ pasiskirstymas (%).

Olweus nurodo, kad nors dažnai tvirtinama, kad dažniausiai tyčiojama ne mokykloje, o pakeliui į mokyklą ir grįžtant iš jos, šis požiūris neteisingas. Jo atliktuose tyrimuose Norvegijoje ir Švedijoje rodo, kad mokinių, iš kurių buvo tyčiojama mokykloje, o ne pakeliui ar grįžtant iš jos, buvo dvigubai daugiau (jaunesnėse – triskart daugiau) (Olweus, 2011). Taigi, Olweus nuomone mokykloje be jokių abejonių, tyčiojama daugiausiai. Mūsų tyrimas patvirtina Olweus išvadas, nes beveiki 83 % moksleivių nurodė, kad jie jaučiasi saugūs eidami iš mokyklos.

Moksleivių prašėme nurodyti, su kuo jie turi galimybę pasišnekėti, jei iškyla problemų mokykloje (4 lentelė, 5 paveikslas). Matome, kad net apie ¾ moksleivių nurodo tėvus (74,32), apie pusė apklaustų moksleivių nurodo draugus (52) bei klasės auklėtojus (49,58). Šie rezultatai labai panašūs į mūsų paauglių motyvacijos tyrimo rezultatus, kurie parodė, kad iškilus sunkumams moksle, dažniausiai moksleiviai kreipiasi pagalbos į tėvus bei klasės auklėtojus. Kita vertus, patvirtinama nuomonė, kad nors paauglystės laikotarpis yra audringas, jam būdingi konfliktai ir problemos, dauguma atvejų tai nėra tiesa. Tiek Lietuvoje, tiek kitose pasaulio šalyse atliktų tyrimų rezultatai rodo, kad daugiau kaip 70 procentų paauglių ir jų tėvų santykius vertina kaip teigiamus (Aramavičiūtė ir Martišauskienė, 2008). Nors bendraamžių draugų svarba paauglystėje išauga, tėvai netampa dėl to mažiau svarbūs. Be to mūsų duomenys patvirtina 2010 m. atlikto tyrimo rezultatus, kur taip pat nustatyta, kad vaikai patyčių atveju pagalbos kreiptųsi į tėvus, klasių auklėtojus ir socialinius pedagogus.

4 lentelė. Moksleivių atsakymų į klausimą „Su kuo turi galimybę pasišnekėti, jei iškyla problemų mokykloje?“ pasiskirstymas (%).

Klausimas	Atsakymų dažnis (%)
Su tėvais	74,32
Su klasės auklėtoju	49,58
Su broliu/sese	25,57
Mokytoju	28,6
Kitu mokiniu	52,19
Mokyklos psichologu	24,32
Mokyklos socialiniu pedagogu	26,51

5 paveikslas. Moksleivių atsakymų į klausimą „Su kuo turi galimybę pasišnekėti, jei iškyla problemų mokykloje?“ pasiskirstymas (%).

Toliau pateikiame moksleivių atsakymus apie patirtas ir matytas patyčias. Mes siekėme išsiaiškinti skirtingų patyčių rūšių dažnumą (fizinės, žodžiu, socialiai ir internetu). Buvo klausiama apie patyčių patyrimą per pastaruosius 2 mėnesius.

Gali kilti klausimas apie tai, kokią skiriamąją ribą pasirinkti patyčių buvimo įrodymu. 2002 m. Pasaulinės sveikatos organizacijos atliktame tyrime patyčių paplitimas pateikiamas per atsakymo „bent 1 kartą per 2 mėnesius“ pasirinkimą. Olweus nacionaliniame Norvegijos tyrime (1983) tam tikru kriterijumi pasirenka atsakymą „kartais“ ir dažniau, kad būtų galima mokinių vadinti skriaudžiamuoju arba skriaudėju (Olweus, 2008). Mūsų tyrime patyčių buvimo įrodymu pasirinkome atsakymą vieną ar du kartus ir kitus, kurie nurodo dar dažnesnį patyčių patyrimo ar matymo faktą per paskutinius du mėnesius.

Atsakymus apie patyčių dažnumą analizavome pagal lytį ir klasę. Pirmiausia pažiūrėjome ir lyginome patirtų fizinių patyčių dažnumą tarp vaikinių ir merginų (6 lentelė). Matome, kad fiziškai vieną ar du kartus ir dažniau yra patyrę net 25,78% (kas ketvirtas) moksleivių. Be to, vaikinai (29,33%) per 2 mėnesius dažniau yra patyrę patyčias bent vieną ar du kartus ir dažniau, lyginant su merginomis (20,07%).

6 lentelė Vaikinių ir merginų fizinių patyčių patyrimo dažnumas (%) (statistiškai reikšmingas skirtumas)

Klausimas	Visi (%)	Merginos (%)	Vaikinai (%)
Nei karto	74,22	79,24	67,47
Vieną ar du kartus	19,62	17,65	22,93
Kiekvieną savaitę vieną ar du kartus	2,19	1,21	3,73
Kiekvieną savaitę daugiau nei 2 kartus	1,77	1,21	2,67
Kita	1,46	0,52	2,97

Šiame klausimyne moksleivių klausėme apie patiriamas ir matytas patyčias fiziškai, žodžiu, socialiai bei internetu 2 mėnesių laikotarpyje.

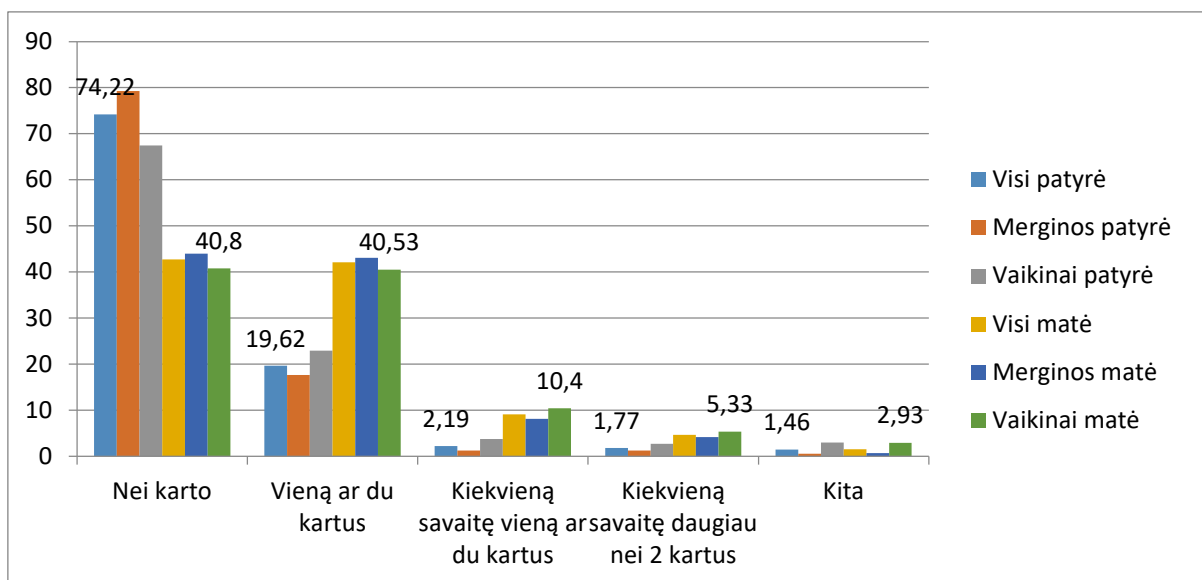
Atsakymų į klausimą apie matytas fizines patyčias pasiskirstymą tarp lyčių galime matyti 7 lentelėje. Taigi, nei karto fiziškai tyčiojantis iš kitų nematė tik apie 43 % moksleivių. Vadinas apie 57 % likusių moksleivių yra dažniau ar rečiau matę, kad yra tyčiojami iš kito fiziškai. Be to vaikinai fizines patyčias iš kito yra matę dažniau.

7 lentelė. Vaikinių ir merginų fizinių patyčių iš kitų matymo dažnumas (%) (yra statistiškai reikšmingas skirtumas).

Klausimas	Visi (%)	Merginos (%)	Vaikinai (%)
Nei karto	42,71	43,94	40,8
Vieną ar du kartus	42,08	43,08	40,53
Kiekvieną savaitę vieną ar du kartus	9,08	8,13	10,4
Kiekvieną savaitę daugiau nei 2 kartus	4,62	4,15	5,33
Kita	1,5	0,69	2,93

6 ir 7 paveiksluose mes galime matyti atsakymų į klausimus apie patiriamas ir matytas patyčias pasiskirstymą ir tuo būdu palyginti patirtų ir matytų fizinių patyčių dažnumą mūsų mokyklose. 6 paveiksle matome pateiktą vaikinių ir merginų patirtų ir matytų fizinių patyčių dažnumą, o 7 paveiksle (ir 8, 9 lentelėse) – skirtingų klasių moksleivių patirtų ir matytų patyčių dažnumą.

Iš pateiktų rezultatų matome, kad jaunesni moksleiviai dažniau mato ir patiria patyčias. Jei 8 - 12 klasių apie 80 - 90% moksleivių nurodo, kad nei karto nėra patyrę fizinių patyčių per 2 mėnesius, tai 5 - 7 klasių moksleivių tarpe tokių yra 60 – 65 %. Atitinkamai nėra matę fizinių patyčių 50 – 60 % aštuntų – dvyliktų klasių moksleivių ir tik 25 – 40 % penktų – septintų klasių moksleivių.

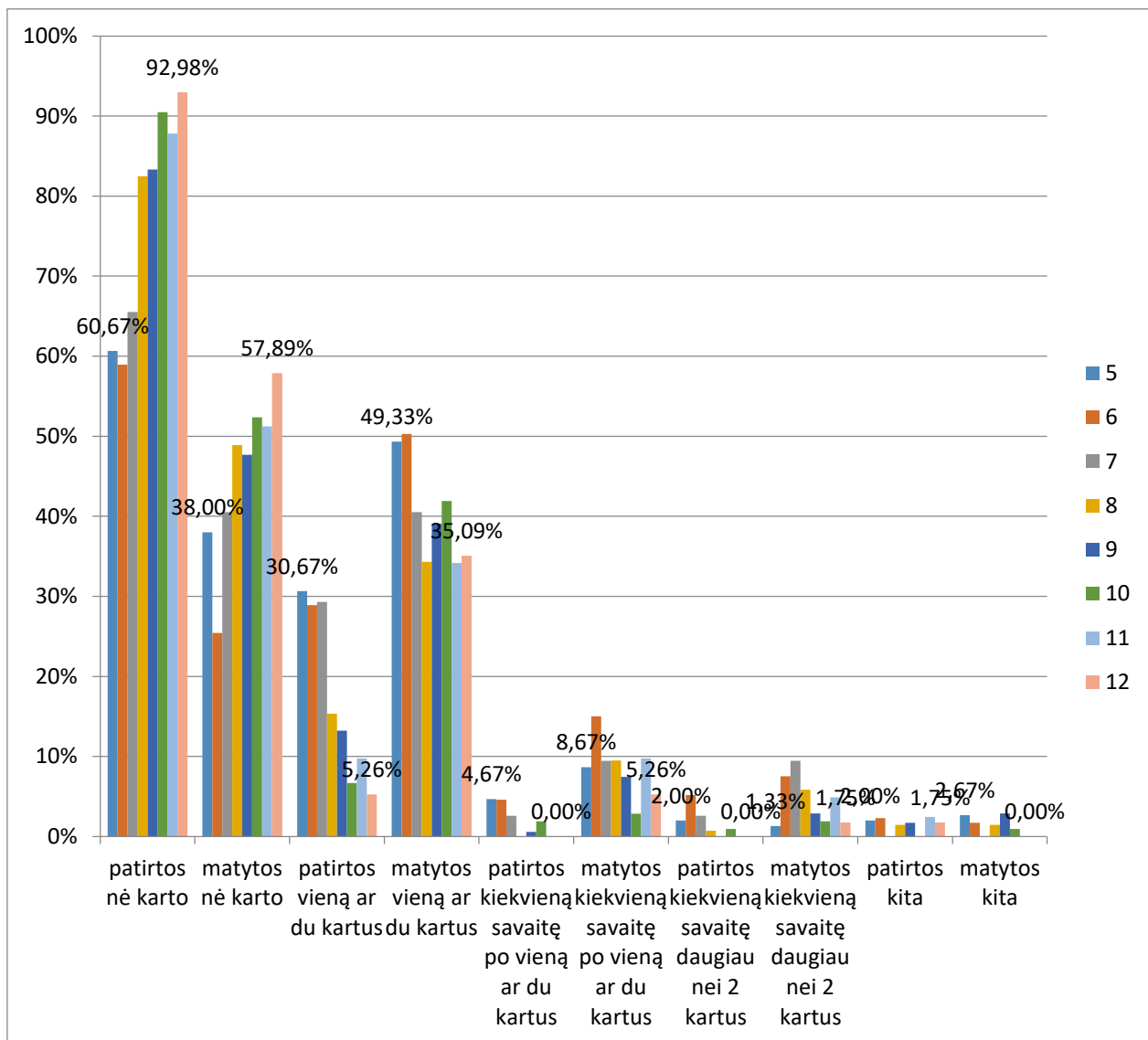
6 paveikslas. Vaikinių ir merginų patirtų ir matytų fizinių patyčių dažnumas (%).

8 lentelė. Skirtingų klasių moksleivių fizinių patyčių patyrimo dažnumas (%) (yra statistiškai reikšmingas skirtumas).

Klasė	Nei karto (%)	1 ar 2 kartus (%)	Kiekvieną savaitę po 1 ar 2 kartus (%)	Kiekvieną savaitę daugiau nei 2 kartus (%)	Kita (%)
5	60,67	30,67	4,67	2,00	2,00
6	58,96	28,90	4,62	5,20	2,31
7	65,52	29,31	2,59	2,59	0,00
8	82,48	15,33	0,00	0,73	1,46
9	83,33	13,22	0,57	0,00	1,72
10	90,48	6,67	1,90	0,95	0,00
11	87,80	9,76	0,00	0,00	2,44
12	92,98	5,26	0,00	0,00	1,75

9 lentelė. Skirtingų klasių moksleivių fizinių patyčių iš kitų matymo dažnumas (%) (statistiškai reikšmingas skirtumas).

Klasė	Nei karto (%)	1 ar 2 kartus (%)	Kiekvieną savaitę po 1 ar 2 kartus (%)	Kiekvieną savaitę daugiau nei 2 kartus (%)	Kita (%)
5	38,00	49,33	8,67	1,33	2,67
6	25,43	50,29	15,03	7,51	1,73
7	40,52	40,52	9,48	9,48	0,00
8	48,91	34,31	9,49	5,84	1,46
9	47,70	39,08	7,47	2,87	2,87
10	52,38	41,90	2,86	1,90	0,95
11	51,22	34,15	9,76	4,88	0,00
12	57,89	35,09	5,26	1,75	0,00

7 paveikslas. Skirtingų klasių patirtų ir matytų fizinių patyčių dažnumas (%).

Atsakymai apie patirtas ir girdėtas žodines patyčias pateikti 10 – 13 lentelėse bei 8, 9 paveiksluose.

Analizavome skirtingos lyties bei skirtingų klasių moksleivių atsakymus. Atsakymai parodė, kad žodinės patyčios ir patiriamos, ir girdėtos dažniau, nei fizinės. Per 2 mėnesius žodinių patyčių nei karto nepatyrė tik pusė mūsų apklaustų moksleivių. Tai reiškia, kad jas patiria kas antras moksleivis. Vaikinai jas patiria dažniau, nei merginos. Taip pat dažniau jas patiria jaunesni moksleiviai.

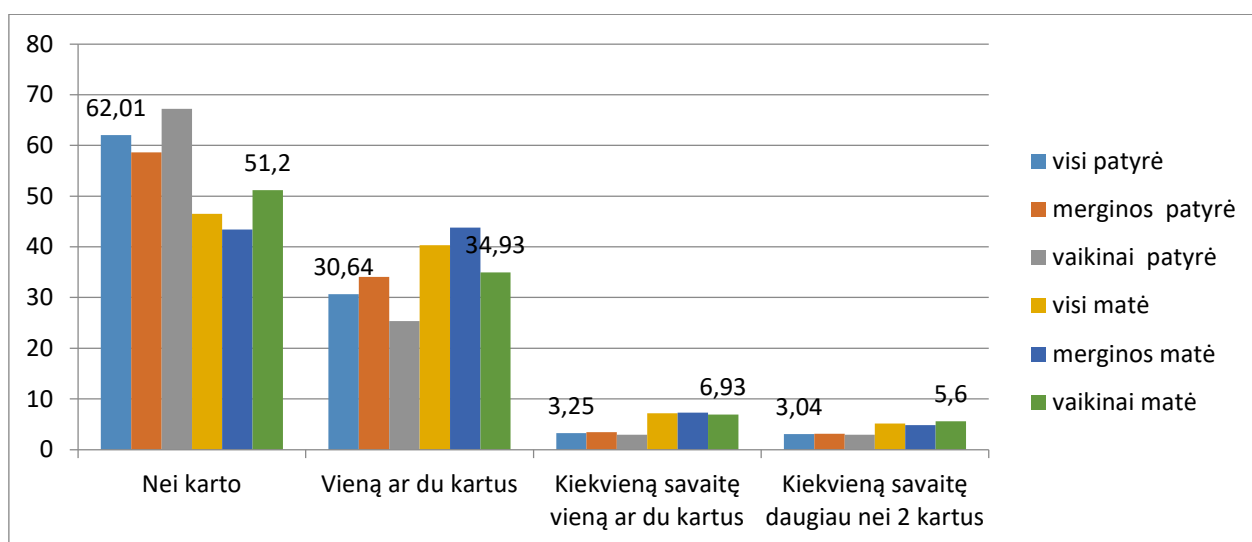
Tačiau merginos dažniau nei vaikinai nurodo apie girdėtas patyčias. Tarp klasių nėra statistiškai reikšmingo skirtumo tarp girdėtų patyčių iš kitų dažnumo.

10 lentelė Vaikinų ir merginų žodinių patyčių patyrimo dažnumas (%) (statistiškai reikšmingas skirtumas)

Klausimas	Visi (%)	Merginos (%)	Vaikinai (%)
Nei karto	50,37	52,6	46,93
Vieną ar du kartus	37,36	38,06	36,27
Kiekvieną savaitę vieną ar du kartus	5,98	5,02	7,47
Kiekvieną savaitę daugiau nei 2 kartus	5,14	3,63	7,47
Kita	1,05	0,69	1,6

11 lentelė. Vaikinių ir merginų girdėtų žodinių patyčių patyrimo dažnumas (%) (nėra statistiškai reikšmingo skirtumo).

Klausimas	Visi (%)	Merginos (%)	Vaikinai (%)
Nei karto	28,54	27,51	30,13
Vieną ar du kartus	45,96	48,27	42,4
Kiekvieną savaitę vieną ar du kartus	14,06	13,67	14,67
Kiekvieną savaitę daugiau nei 2 kartus	9,02	8,48	9,87
Kita	2,41	2,08	2,93

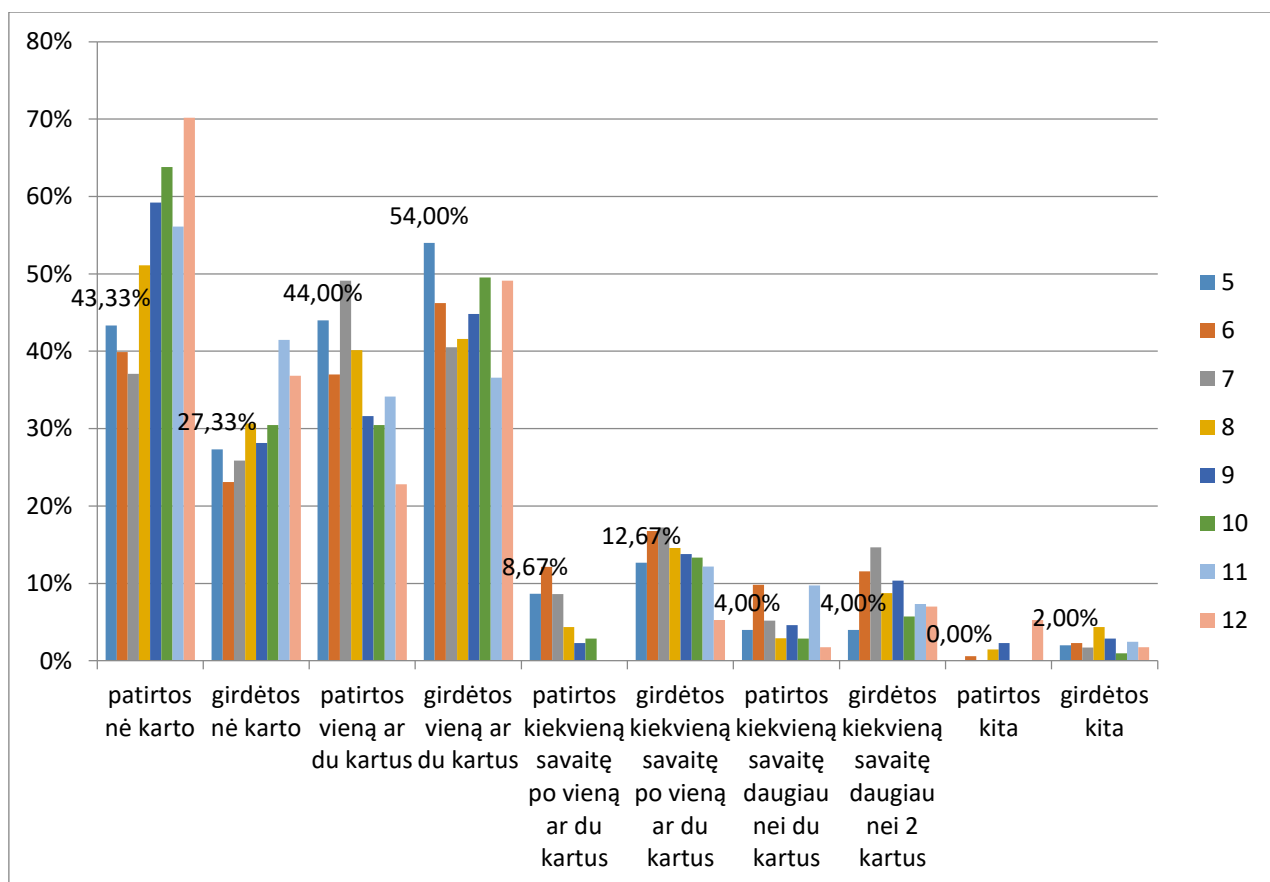
8 paveikslas. Vaikinių ir merginų patirtų ir matytų žodinių patyčių dažnumas (%).

12 lentelė. Skirtingų klasių moksleivių patirtų žodinių patyčių dažnumas (%) (yra statistiškai reikšmingas skirtumas).

Klasė	Nei karto (%)	1 ar 2 kartus (%)	Kiekvieną savaitę po 1 ar 2 kartus (%)	Kiekvieną savaitę daugiau nei 2 kartus (%)	Kita (%)
5	43,33	44,00	8,67	4,00	0,00
6	39,88	36,99	12,14	9,83	0,58
7	37,07	49,14	8,62	5,17	0,00
8	51,09	40,15	4,38	2,92	1,46
9	59,20	31,61	2,30	4,60	2,30
10	63,81	30,48	2,86	2,86	0,00
11	56,10	34,15	0,00	9,76	0,00
12	70,18	22,81	0,00	1,75	5,26

13 lentelė. Skirtingų klasių moksleivių girdėtų žodinių patyčių dažnumas (%) (nėra statistiškai reikšmingo skirtumo).

Klasė	Nei karto (%)	1 ar 2 kartus (%)	Kiekvieną savaitę po 1 ar 2 kartus (%)	Kiekvieną savaitę daugiau nei 2 kartus (%)	Kita (%)
5	27,33	54,00	12,67	4,00	2,00
6	23,12	46,24	16,76	11,56	2,31
7	25,86	40,52	17,24	14,66	1,72
8	30,66	41,61	14,60	8,76	4,38
9	28,16	44,83	13,79	10,34	2,87
10	30,48	49,52	13,33	5,71	,95
11	41,46	36,59	12,20	7,32	2,44
12	36,84	49,12	5,26	7,02	1,75

9 paveikslas. Skirtingų klasių moksleivių patirtų ir girdėtų žodinių patyčių dažnumas (%).

Socialinės patyčios – tai paskalų skleidimas apie kitą asmenį, tikslingai siekiant sutrikdyti asmenį viešai, išmesti iš grupės aktyvumo. Moksleivių prašėme nurodyti kaip dažnai per paskutinius 2 mėnesius jie patyrė socialines patyčias (buvo atstumti tam tikros grupės, buvo apkalbėti, kažkas privertė juos jaustis nejaukiai).

Bendras socialinių patyčių dažnumas, kurį nurodė visi moksleiviai ir vaikinai bei merginos, pateiktas 14 ir 15 lentelėse bei 10 paveiksle. Kadangi statistiškai reikšmingo skirtumo tarp patirtų ir matytų socialinių patyčių skirtingose klasėse nėra, tai šie rezultatai nepateikiami. Be to merginos dažniau nei

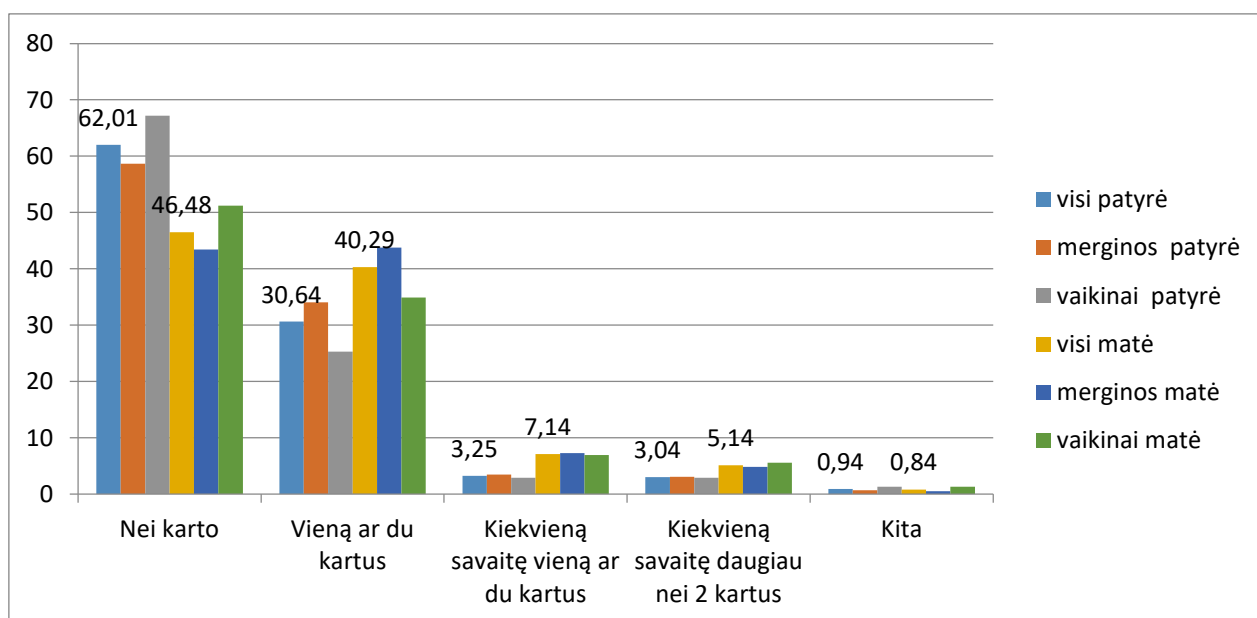
vaikiniai yra patyrusios socialines patyčias ir mačiusios kitų socialines patyčias (tiesa, statistiškai reikšmingas skirtumas čia stebimas tik socialinių patyčių patyrimo).

14 lentelė. Vaikinių ir merginų socialinių patyčių patyrimo dažnumas (%) (statistiškai reikšmingas skirtumas).

Klausimas	Visi (%)	Merginos (%)	Vaikinai (%)
Nei karto	62,01	58,65	67,2
Vieną ar du kartus	30,64	34,08	25,33
Kiekvieną savaitę vieną ar du kartus	3,25	3,46	2,93
Kiekvieną savaitę daugiau nei 2 kartus	3,04	3,11	2,93
Kita	0,94	0,69	1,33

15 lentelė. Vaikinių ir merginų matytų socialinių patyčių patyrimo dažnumas (%) (nėra statistiškai reikšmingo skirtumo).

Klausimas	Visi (%)	Merginos (%)	Vaikinai (%)
Nei karto	46,48	43,43	51,2
Vieną ar du kartus	40,29	43,77	34,93
Kiekvieną savaitę vieną ar du kartus	7,14	7,27	6,93
Kiekvieną savaitę daugiau nei 2 kartus	5,14	4,84	5,6
Kita	0,84	0,52	1,33

10 paveikslas. Vaikinių ir merginų patirtų ir matytų socialinių patyčių dažnumas (%).

Mus domino ir elektroninių patyčių patyrimas, todėl moksleivių prašėme nurodyti elektroninių patyčių patyrimą ir stebimų patyčių dažnumą. 16, 17 lentelėse ir 11 paveiksle galime matyti visų moksleivių – vaikinių bei merginų atsakymų pasiskirstymą, o 18 lentelėje ir 12 paveiksle – skirtingų klasių moksleivių atsakymų į klausimą apie jų stebėtą elektroninių patyčių iš kitų dažnumą. Patirtos elektroninės patyčios skirtingose klasėse nesiskyrė statistiškai reikšmingai, todėl šitų rezultatų atskirai nepateikėme.

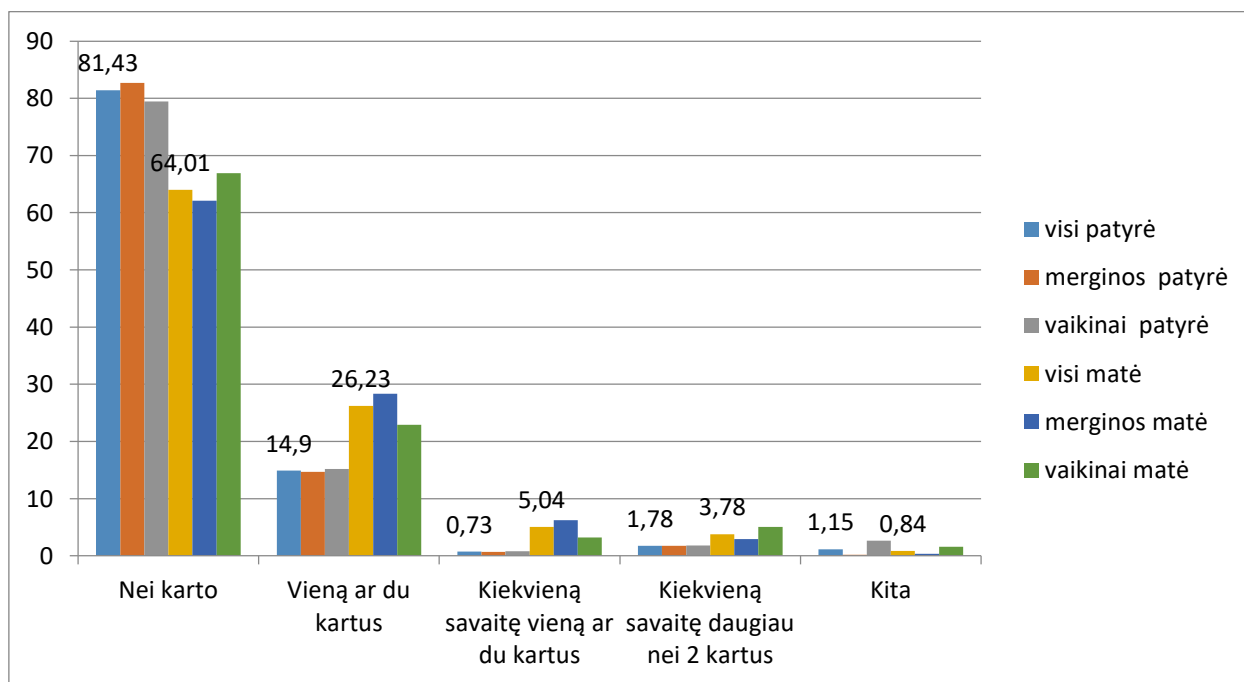
Vaikinai patiria elektronines patyčias dažniau nei merginos, dažniau stebi, kai patyčias patiria kitas. Vyresnių klasių moksleiviai labiau pažeidžiami elektroninių patyčių atveju: dažniau mato, stebi elektronines patyčias, nei jaunesnių klasių moksleiviai.

16 lentelė. Vaikinų ir merginų elektroninių patyčių patyrimo dažnumas (%) (statistiškai reikšmingas skirtumas).

Klausimas	Visi (%)	Merginos (%)	Vaikinai (%)
Nei karto	81,43	82,7	79,47
Vieną ar du kartus	14,9	14,71	15,2
Kiekvieną savaitę vieną ar du kartus	0,73	0,69	0,8
Kiekvieną savaitę daugiau nei 2 kartus	1,78	1,73	1,8
Kita	1,15	0,17	2,67

17 lentelė. Vaikinų ir merginų elektroninių patyčių stebėjimo dažnumas (%) (statistiškai reikšmingas skirtumas).

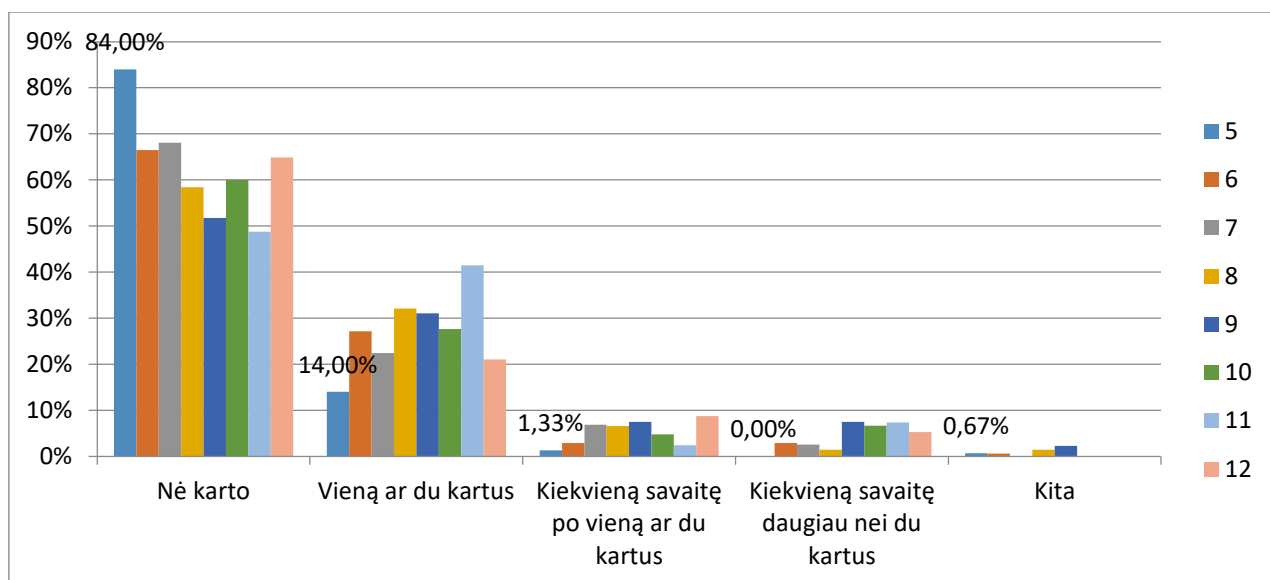
Klausimas	Visi (%)	Merginos (%)	Vaikinai (%)
Nei karto	64,01	62,11	66,93
Vieną ar du kartus	26,23	28,37	22,93
Kiekvieną savaitę vieną ar du kartus	5,04	6,23	3,2
Kiekvieną savaitę daugiau nei 2 kartus	3,78	2,94	5,07
Kita	0,84	0,35	1,6

11 paveikslas. Vaikinų ir merginų patirtų ir matytų patyčių internetinėje erdvėje dažnumas (%).

18 lentelė. Skirtingų klasių moksleivių elektroninių patyčių stebėjimo dažnumas (%) (statistiškai reikšmingas skirtumas).

Klasė	Nei karto (%)	1 ar 2 kartus (%)	Kiekvieną savaitę po 1 ar 2 kartus (%)	Kiekvieną savaitę daugiau nei 2 kartus (%)	Kita (%)
5	84,00	14,00	1,33	0,00	0,67
6	66,47	27,17	2,89	2,89	0,58
7	68,10	22,41	6,90	2,59	0,00
8	58,39	32,12	6,57	1,46	1,46
9	51,72	31,03	7,47	7,47	2,30
10	60,00	27,62	4,76	6,67	0,00
11	48,78	41,46	2,44	7,32	0,00
12	64,91	21,05	8,77	5,26	0,00

12 paveikslas. Skirtingų klasių moksleivių elektroninių patyčių stebėjimo dažnumas (%).

19 lentelėje matome pateiktus moksleivių atsakymus į klausimą „Kaip dažnai tau yra tekę neiti į mokyklą, nes taip bandei išvengti patyčių? Apie 91 % moksleivių nurodo, kad nei karto nebandė išvengti patyčių neidamas į mokyklą. Vieną ar du kartus tokiu būdu bandė išvengti patyčių 7,5% apklaustų moksleivių.

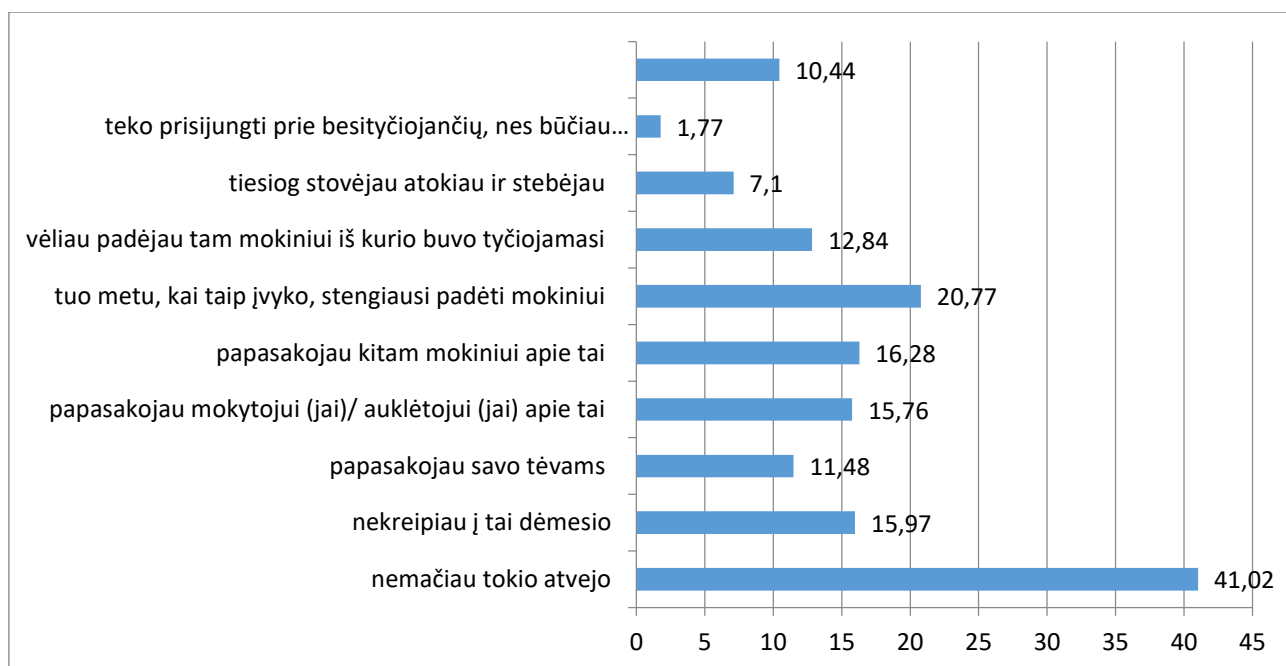
19 lentelė. Atsakymų į klausimą „Kaip dažnai tau yra tekę neiti į mokyklą, nes taip bandei išvengti patyčių?“ pasiskirstymas (%).

Klausimas	Visi (%)
Nei karto	90,87
Vieną ar du kartus	7,56
Kiekvieną savaitę vieną ar du kartus	0,73
Kiekvieną savaitę daugiau nei 2 kartus	0,5
Kita	0,21

Siekėme sužinoti moksleivių požiūrį į tyčiojimąsi ir galimą smurtą, todėl moksleivių prašėme atsakyti į klausimą ką jie darė, kai matė, kad yra tyčiojamas iš kito mokinio. 20 lentelėje ir 13 paveiksle galime matyti moksleivių atsakymų pasiskirstymą. Apie 21% atsakiusiųjų nurodė, kad bandė padėti mokiniui tuo metu, kai vyko patyčios, 16 % nurodė, kad papasakojo auklėtojais, kitam mokiniui arba nekreipė į tai dėmesio.

20 lentelė. Atsakymų į klausimą „Prisimink paskutinį kartą, kada matei, kad yra tyčiojamas iš kito mokinio. Ką tu darei?“ pasiskirstymas (%).

Atsakymo variantas	Visi (%)
Nemačiau tokio atvejo	41,02
Nekreipiau į tai dėmesio	15,97
Papasakojau savo tėvams	11,48
Papasakojau mokytojui (jai)/ auklėtojui (jai) apie tai	15,76
Papasakojau kitam mokiniui apie tai	16,28
Tuo metu, kai taip įvyko, stengiausi padėti mokiniui	20,77
Vėliau padėjau tam mokiniui iš kurio buvo tyčiojamas	12,84
Tiesiog stovėjau atokiau ir stebėjau	7,1
Teko prisijungti prie besityčiojančių, nes būčiau nukentėjęs ir aš	1,77
Vėliau paaiškinau besityčiojančiam, kad jis negerai elgėsi	10,44

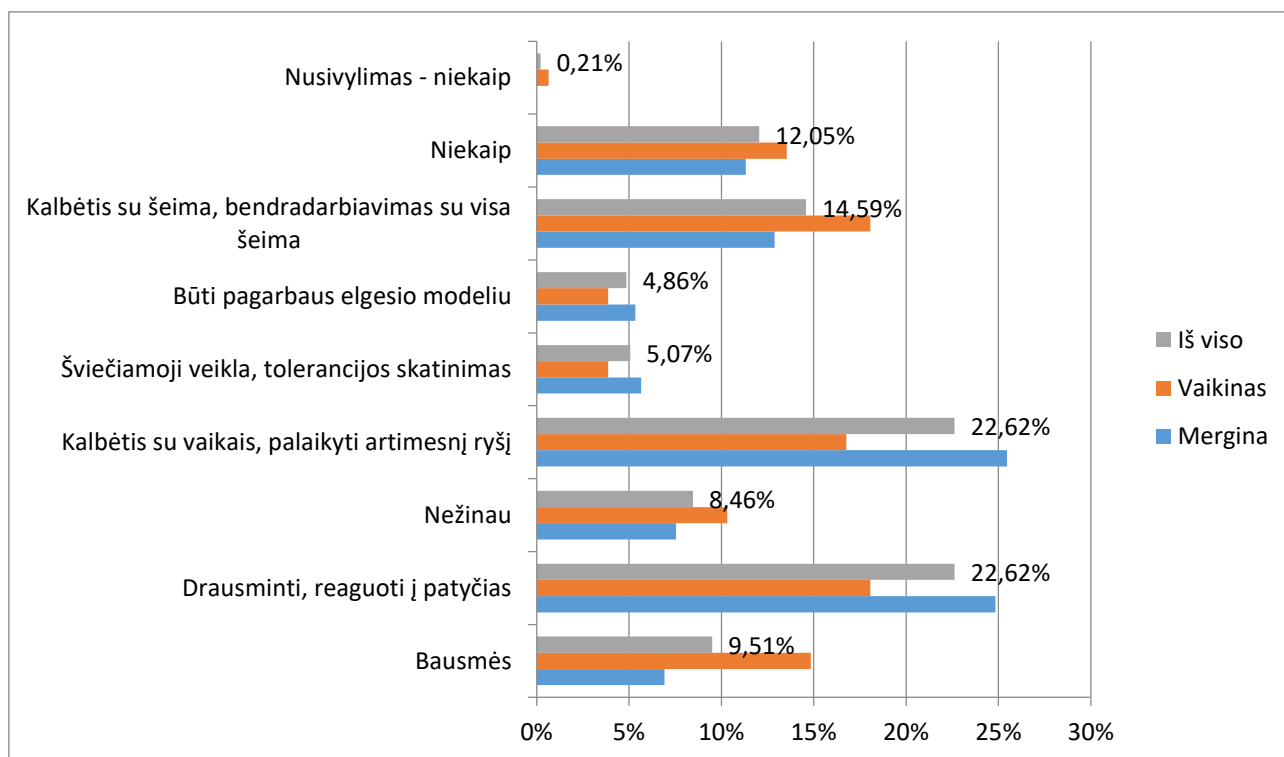
13 paveikslas. Atsakymų į klausimą „Prisimink paskutinį kartą, kada matei, kad yra tyčiojamas iš kito mokinio. Ką tu darei?“ pasiskirstymas (%).

Moksleiviams buvo pateikti atviri klausimai apie tai, kaip patyčias mokykloje galėtų stabdyti mokytojai, patys moksleiviai ir kiti darbuotojai. Į klausimą apie tai, kaip mokytojai galėtų stabdyti patyčias, atsakė 49,4 % moksleivių. Moksleivių atsakymai buvo peržiūrėti ir sukurtos atskiros turinio kategorijos. Kiekvienas atsakymas buvo priskirtas tam tikrai turinio kategorijai.

21 lentelėje ir 14 paveiksle pateikti moksleivių atsakymai apie tai, kaip, jų nuomone, patyčias galėtų stabdyti mokytojai.

21 lentelė. Moksleivių atsakymų į klausimą „Kokiais būdais patyčias galėtų sustabdyti mokytojai“ pasiskirstymas (%).

Lytis	Bausmės	Drausminti, reaguoti į patyčias	Nežinau	Kalbėtis su vaikais, palaikyti artimesnį ryšį	Šviečiamoji veikla, tolerancijos skatinimas	Būti pagarbaus elgesio modeliu	Kalbėtis su šeima, bendradarbiavimas su visa šeima	Niekaip	Nusivylimas – niekaip
Mergina	6,92	24,84	7,55	25,47	5,66	5,35	12,89	11,32	0,00
Vaikinas	14,84	18,06	10,32	16,77	3,87	3,87	18,06	13,55	0,65
Iš viso	9,51	22,62	8,46	22,62	5,07	4,86	14,59	12,05	0,21

14 paveikslas. Moksleivių atsakymų į klausimą „Kokiais būdais patyčias galėtų sustabdyti mokytojai“ pasiskirstymas (%)

Atskiri moksleivių atsakymai pateikti šioje ataskaitoje galėtų nurodyti galimas rekomendacijas patyčių prevencijai.

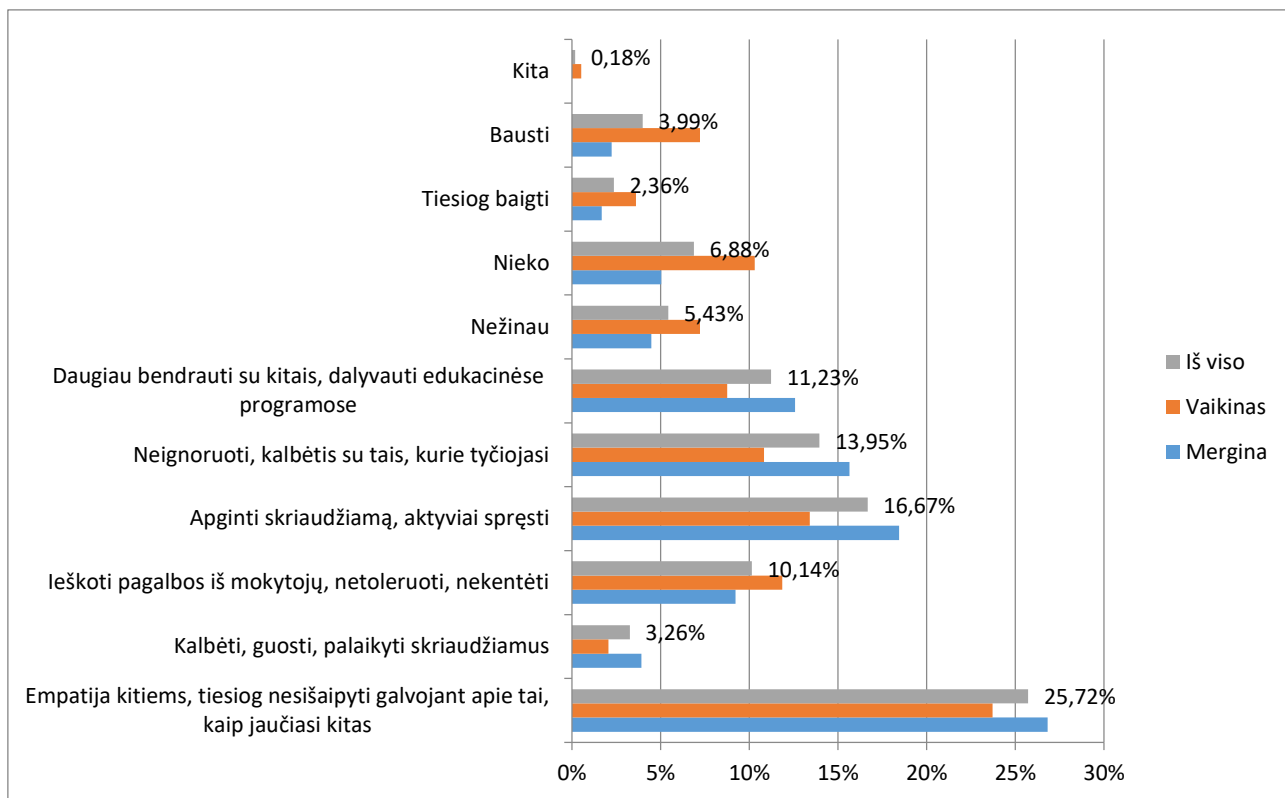
Moksleivių nuomone mokytojai galėtų:

- Priminti mokiniams patyčių temą ir skatinti nesityčioti iš kitų, užstoti patyčių aukas ir bausti besityčiojančius.
- Patys elgtis kultūringai, nevadinti debilais, pasimokyti etiketo ir mandagumo.
- Patys nesišaipyti iš silpnų mokinių.
- Dažniau rinkti žodžius ir „nemėtyti“ skaudžių replikų, padėti jeigu matosi, kad vaikui sunku, jis verkia ar liūdi, išklausti, pasistengti būti vienu iš geriausių.
- Prevencinės programos, galėtų patys mažiau pašiepti mokinius visos klasės akivaizdoje ir labiau juos skatintų daryti gerus darbus. Mokytojai į patyčias dažniausiai nekreipia dėmesio, tad gal reikėtų kažkokių paskaitų ir jiems, kad žinotų kaip, pavyzdžiui, elgtis, vykstant patyčioms per pamoką.
- Daugiau dėmesio skirti ne apklausoms, pristatymams ir klasės švarai, o kalbėtis ramiu tonu, bandant įsijausti į aukos ar puolėjo poziciją.
- Tiesiog reikėtų pradėti vertinti vienas kitą suvokti, kad ne pats vienas esi svarbus.
- Mokyti vaikus nuo mažens, kad būti kitokiu nėra blogai.
- „Я считаю, что наши учителя стараются сделать все возможное, чтобы предотвратить несчастные случаи. Скорее всего, стоит установить камеры в коридорах школы“ (tekstas neverstas, pateiktas originalo kalba).
- „Поговорить с учеником который издевается и попросить надёжного ученика наблюдать, чтобы не было издевательств.“ (tekstas neverstas, pateiktas originalo kalba).
- Nebūti tokiais abejingais. Taip pat mokytojams užmegzti santykius su mokiniais (ne tik, mokytojas ir mokiny, bet artimesnius, kai galėtų ateiti ir pasišnekėti su juo).
- Nežinau, bet galėtų padrašinti kitus, kurie yra įžeidinėjami, kad jie nebijotų pasisakyti, nes kitaip patyčios nesiliaus.
- Mokytojams patiems nesityčioti, neužgaulioti mokinių, parašius blogai kontrolinį darbą, nevardyti garsiai pažymių ar šaukti visai klasei, koks tu kvailas. Kažką pasakyti mokiniams, kurie organizuoja patyčias, nebijoti jų.
- Daugiau dėmesio skirti bendraujant su tais mokiniais, kurie iš kitų tyčiojasi, paaiškinti, ką jie daro ne taip ir padėti suprasti, ką jaučia tie mokiniai, iš kurių yra tyčiojamosi.
- Dažniau kalbėti įvairiomis temomis apie toleranciją ir panašiai.
- Mokytojai pirma turėtų kiekvieno vaiko asmeniškai paklausti ar iš jo nėra tyčiojamosi, labai rimtai į tai žiūrėti. Džiugu, kad mokausi klasėje, kurioje vieni kitus gerbia ir myli.

22 lentelėje ir 15 paveiksle mes galime matyti atsakymų į klausimą apie tai, kaip mokiniai galėtų sustabdyti patyčias, kategorijas ir dažnumą. Atsakymus į šį klausimą pateikė 57,6% moksleivių.

22 lentelė. Moksleivių atsakymų į klausimą „Kokiais būdais patyčias galėtų sustabdyti mokiniai“ pasiskirstymas (%).

Lytis	Empatija kitiems, tiesiog nesišaipyti galvojančiam apie tai, kaip jaučiasi kitas	Kalbėti, guosti, palaikyti skriaudžiamus	Ieškoti pagalbos iš mokytojų, netoleruoti, nekontroliuoti	Apginti skriaudžiamą, aktyviai spręsti	Neignoruoti, kalbėtis su tais, kurie tyčiojasi	Daugiau bendrauti vieniems su kitais, dalyvauti edukacinėse programose	Nežinau	Nieko	Tiesiog baigti	Bausti	Kita
Mergina	26,82	3,91	9,22	18,44	15,64	12,57	4,47	5,03	1,68	2,23	0,00
Vaikinas	23,71	2,06	11,86	13,40	10,82	8,76	7,22	10,31	3,61	7,22	0,52
Iš viso	25,72	3,26	10,14	16,67	13,95	11,23	5,43	6,88	2,36	3,99	0,18

15 paveikslas. Moksleivių atsakymų į klausimą „Kokiais būdais patyčias galėtų sustabdyti mokiniai“ pasiskirstymas (%).

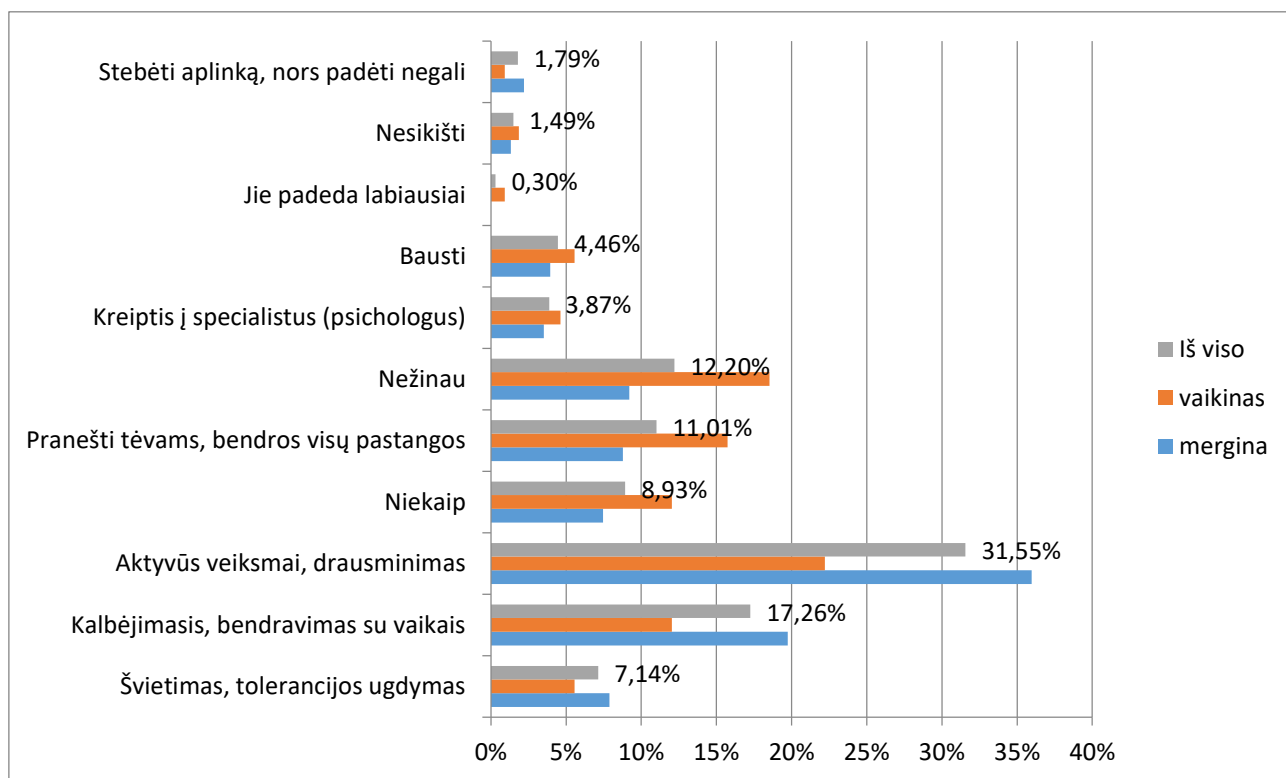
Moksleivių nuomone jie patys galėtų:

- Žiūrėti į savo klasės draugus bei kitus bendraamžius kaip į lygiaverčius, gerbti jų nuomonę, pagalvoti apie kitų jausmus.
- Parodyti, kad jie nepalaiko besityčiojančių žmonių.
- Tapti brandesniais, skaityti daugiau straipsnių, stengtis bendrauti su žmogumi, o ne iš jo tyčiotis.
- Tolerantiškai žiūrėti į "kitokius" žmones. Jei nesutampa norai, siekiai ar pažiūros, tai tiesiog nereikia smerkti, o suprasti, kad ne visi gali būti vienodi.
- Suprasti, kad reikia priimti žmogų tokį, koks jis yra ir jei nepatinka, neužgaulioti, o tiesiog daugiau su tuo žmogumi nebendrauti. Taip pat mokiniai galėtų pasiūlyti su tais, iš kurių tyčiojasi.
- Tie kurie tyčiojasi, turi suprasti, kad taip negalima, kad kitam žmogui nepatinka, skaudu, kad jam yra nejauku eiti į mokyklą.
- Ne visiems galėtume turėti įtakos, nes jie į tai nekreiptų dėmesio, o tie, kurie mus išgirstų, su jais reiktų daugiau pabendrauti.
- Manau, kad mokiniai turėtų mokėti problemas spręsti kitaip, o ne tyčiotis. Kiekvienas žmogus yra savotiškas ir jis tikrai negali visiems įtikti, bet tai nereiškia, kad reikia tyčiotis.
- Mokiniai galėtų būti labiau pilietiški ir pamatę, kad kitam daroma skriauda, suskubtų padėti. Jei patys tyčiojasi, galėtų permąstyti savo veiksmus, nusiraminti, apgalvoti, ką padarė ne taip, ir keistis.

23 lentelėje ir 16 paveiksle matome 35,1% moksleivių atsakymų į klausimą apie tai, kokiais būdais patyčias galėtų stabdyti kiti specialistai kategorijas ir dažnumą.

23 lentelė. Moksleivių atsakymų į klausimą „Kokiais būdais patyčias galėtų sustabdyti kiti specialistai“ pasiskirstymas (%).

Lytis	Švietimas, tolerancijos ugdymas	Kalbėjimasis, bendravimas su vaikais	Aktyvūs veiksmai, drausminimas	Niekaip	Pranešti tėvams, bendros visų pastangos	Nežinau	Kreiptis į specialistus (psichologus)	Bausti	Jie padeda labiausiai	Nesikišti	Stebėti aplinką, nors padėti negali
Mergina	7,89	19,74	35,96	7,46	8,77	9,21	3,51	3,95	0,00	1,32	2,19
Vaikinas	5,56	12,04	22,22	12,04	15,74	18,52	4,63	5,56	0,93	1,85	0,93
Iš viso	7,14	17,26	31,55	8,93	11,01	12,20	3,87	4,46	0,30	1,49	1,79

16 paveikslas. Moksleivių atsakymų į klausimą „Kokiais būdais patyčias galėtų sustabdyti kiti specialistai“ pasiskirstymas (%).

Pateikiame kai kurių moksleivių atsakymus:

- Padėti mokiniui psichologiškai, ypač tam, kuris tyčiojasi. Jis dažniausiai pats jaučiasi nesaugiai ir savimi nepasitiki, todėl ir bando kitus pažeminti. Tiems, kurie tyčiojasi labiausiai reikia pagalbos.
- Mokytojai turėtų palaikyti gražius santykius su mokiniais, nebūti šalti ir oficialūs.
- Kiekvienas žmogus turi būti pilietiškasis ir, pamatęs patyčias, netylėti, o padėti nukentėjusiajam ir ne tik jam. Svarbu padėti ir tam, kuris tyčiojasi.

Išvados iš moksleivių patyčių klausimyno:

1. Apie 30 procentų mūsų apklaustų paauglių nurodė, kad mokyklose jie ne visada jaučiasi saugūs. 11 % merginų ir 12 % vaikinų nurodė, kad niekada mokykloje nesijaučia saugūs.
2. 5-8-okai dažniau nesijaučia saugūs mokykloje lyginant su 10-12-okais.
3. Beveiki 83% moksleivių nurodė, kad jie jaučiasi saugūs eidami iš mokyklos.
4. Mūsų tyrimo duomenys patvirtina, kad, iškilus problemoms, vaikai dažniausiai pagalbos kreiptųsi į tėvus, kitus mokinius, klasių auklėtojus ir socialinius pedagogus.
5. Fiziškai vieną ar du kartus ir dažniau yra patyrę net 25,78% (kas ketvirtas) moksleivių.
6. 52,79% (kas antras) moksleivių yra matę ar girdėję, kad yra tyčiojama iš kito mokinio.
7. Be to, vaikinai statistiškai reikšmingai dažniau (22,93%) yra patyrę patyčias bent vieną ar du kartus per 2 mėnesius, lyginant su merginomis (17,65%).
8. Apie 57 % likusių moksleivių yra dažniau ar rečiau matę, kad yra tyčiojama iš kito fiziškai. Vaikinai statistiškai reikšmingai dažniau yra matę fizines patyčias iš kito.
9. Jaunesni moksleiviai dažniau mato ir patiria patyčias.
10. 8 - 12 klasių apie 80 - 90% moksleivių nurodo, kad nei karto nėra patyrę fizinių patyčių ir 50 – 60 % nėra matę fizinių patyčių per 2 mėnesius, tuo tarpu tarp 5 - 7 klasių moksleivių nėra patyrę 60 - 65 % ir 25 – 40 % nematę fizinių patyčių nei karto.
11. Per 2 mėnesius žodinių patyčių nei karto nepatyrė tik pusė mūsų apklaustų moksleivių (50,37%). Nei karto nėra girdėję ar matę, kai tyčiojama žodžiu yra tik 28,54% mūsų apklaustų moksleivių. Tai reiškia, kad žodines patyčias dažniau ar rečiau patiria kas antras moksleivis.
12. Vaikinai ir jaunesni moksleiviai patiria žodines patyčias dažniau, nei merginos ar vyresni moksleiviai.
13. Merginos dažniau nei vaikinai yra patyrusios socialines patyčias ir mačiusios kitų socialines patyčias, tiesa, statistiškai reikšmingas skirtumas čia stebimas tik patirtų socialinių patyčių atveju.
14. Vaikinai patiria elektronines patyčias dažniau nei merginos, dažniau stebi, kai patyčias patiria kitas. Vyresnių klasių moksleiviai labiau pažeidžiami elektroninių patyčių atveju: dažniau mato, stebi elektronines patyčias, nei jaunesnių klasių moksleiviai.

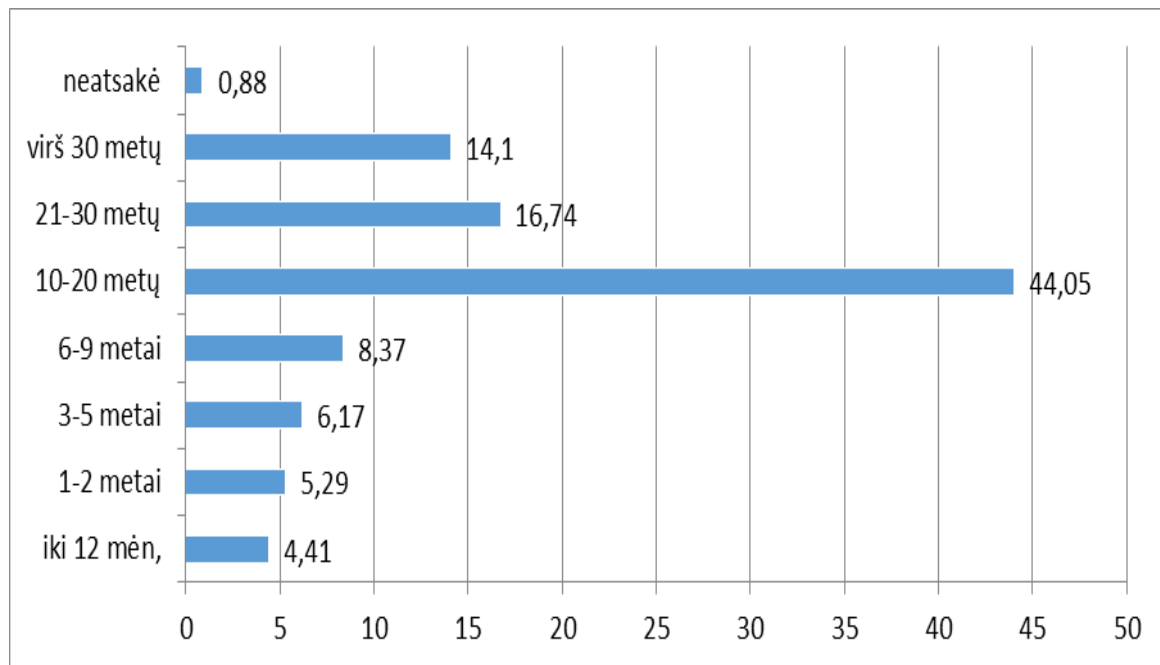
Anketos darbuotojams rezultatų analizė

Gauti 226 respondentų atsakymai, iš jų 8 (3,54%) vyrai, 217 (96,02%) moterys, 1 (0,004%) nenurodė lyties. Tyrime dalyvavusių respondentų pasiskirstymą pagal pareigybes galime matyti 24 lentelėje.

24 lentelė. Tyrime dalyvavusių respondentų pasiskirstymas pagal pareigybes.

Pareigybė	Dažnis (N)	Dažnis (%)
Mokytojas	109	48,02
Soc.pedagogas	30	13,22
Spec.pedagogas	18	7,93
Psichologas	17	7,49
Administracijos darbuotojai	25	11,01
Bibliotekininkai	1	0,44
Valytojas	20	8,81
Logopedas	5	2,20
Neatsakyta	2	0,88

17 paveiksle pateiktas darbuotojų pasiskirstymas pagal laiką, kai dirbama mokykloje. Didžioji dalis darbuotojų dirba mokykloje 10-20 metų.

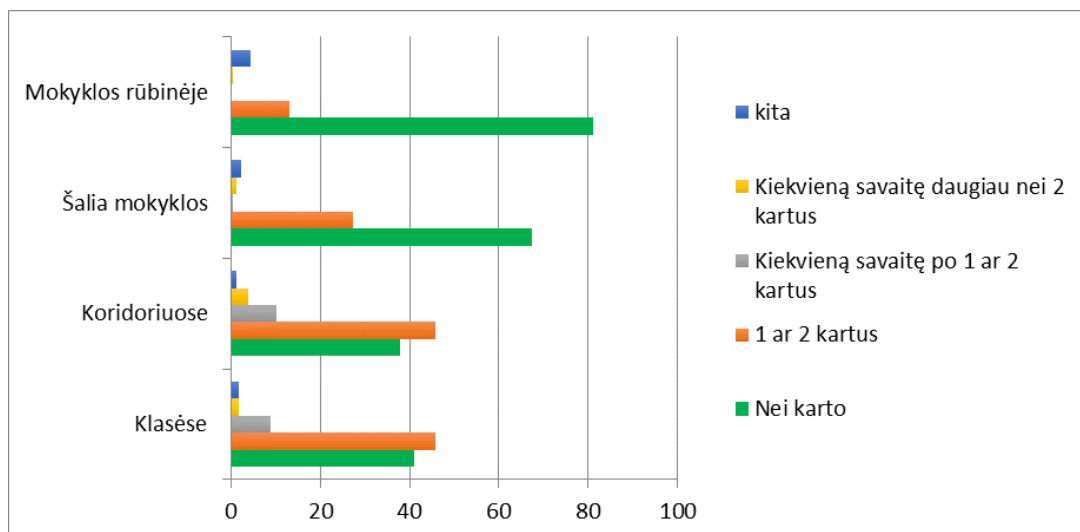

17 paveikslas. Tyrime dalyvavusių respondentų pasiskirstymas pagal darbo stažą (%).

26 lentelėje ir 18 paveiksle pateikti darbuotojų atsakymų į klausimą „Kaip dažnai teko pastebėti patyčias minimose erdvėse“ pasiskirstymas. 81 procentas darbuotojų nurodo, kad nei karto per pastaruosius du mėnesius neteko stebėti patyčių mokyklos rūbinėje, 67 procentams nei karto neteko to stebėti šalia mokyklos.

26 lentelė. Darbuotojų atsakymų į klausimą „Kaip dažnai teko pastebėti patyčias minimose erdvėse“ pasiskirstymas (%).

Kaip dažnai teko pastebėti patyčias	Nei karto	1 ar 2 kartus	Kiekvieną savaitę po 1 ar 2 kartus	Kiekvieną savaitę daugiau nei 2 kartus	Kita
Klasėse	40,97	45,81	8,81	1,76	1,76
Koridoriuose	37,89	45,81	10,13	3,96	1,32
Šalia mokyklos	67,4	27,31	0,44	1,26	2,2
Mokyklos rūbinėje	81,06	13,22		0,44	4,41

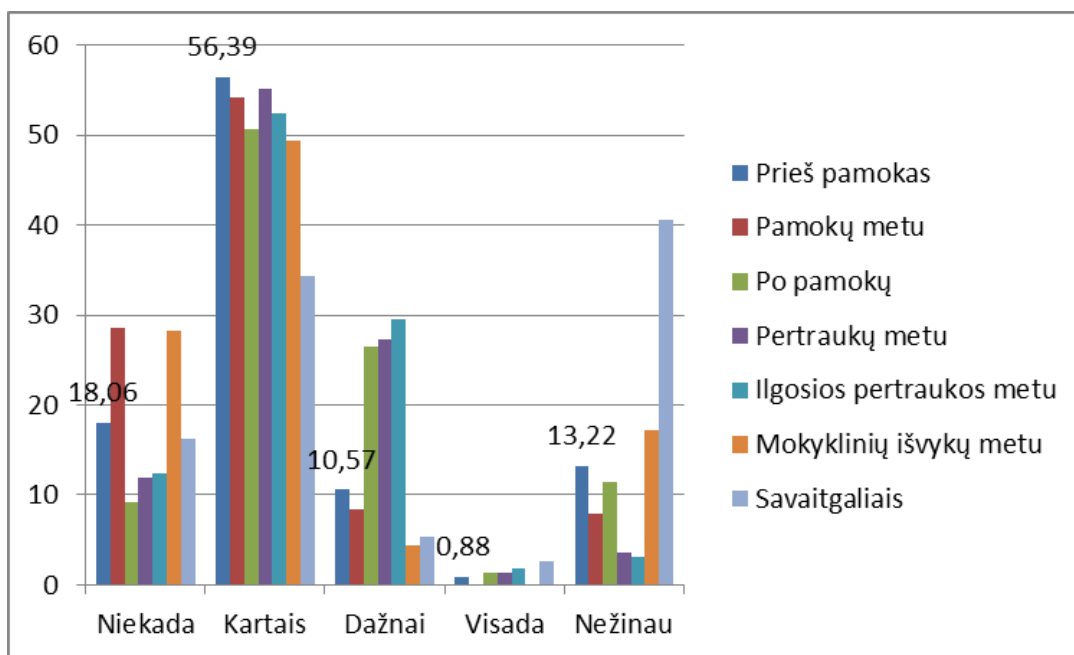

18 paveikslas. Darbuotojų atsakymų į klausimą „Kaip dažnai teko pastebėti patyčias minimose erdvėse“ pasiskirstymas (%).

27 lentelėje ir 19 paveiksle pateikti darbuotojų atsakymai į klausimą apie patyčių patyrimo dažnumą įvairiu metu: prieš pamokas, po pamokų, pertraukų metu, ilgosios pertraukos metu, mokyklinių išvykų metu ir savaitgaliais. Apie 28 procentus darbuotojų nurodo, kad pamokų metu ir mokyklinių išvykų metu patyčių patyrimo tikimybė – minimali arba jų iš viso nepatiriama.

27 lentelė Darbuotojų įvertintų patyčių patyrimo tikimybės dažnumo pasiskirstymas (%)

Įvertinkite, kada yra didžiausia tikimybė, mokiniams patirti patyčias	Niekada	Kartais	Dažnai	Visada	Nežinau
Prieš pamokas	18,06	56,39	10,57	0,88	13,22
Pamokų metu	28,63	54,19	8,37		7,93
Po pamokų	9,25	50,66	26,43	1,32	11,45
Pertraukų metu	11,89	55,07	27,31	1,32	3,52
Ilgosios pertraukos metu	12,33	52,42	29,52	1,76	3,08
Mokyklinių išvykų metu	28,19	49,34	4,41		17,18
Savaitgaliais	16,3	34,36	5,29	2,64	40,53

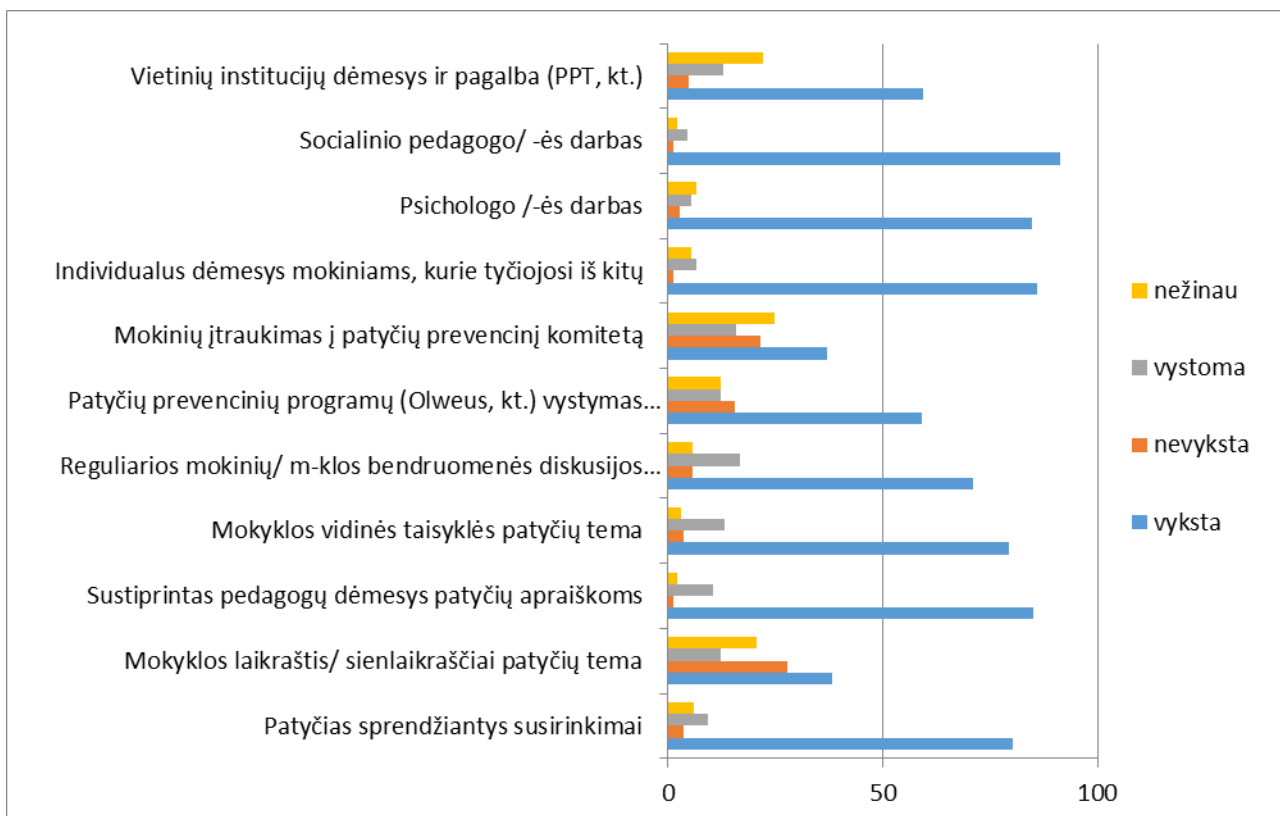

19 paveikslas. Personalo įvertintų patyčių patyrimo tikimybės dažnumo pasiskirstymas (%).

Darbuotojų įvertintų patyčių prevencijos iniciatyvų dažnumas ir poreikis mokyklose (%) pateiktas 28, 29 lentelėse ir 20, 21 paveiksle. Darbuotojų atsakymai rodo, kad rečiausias iniciatyvos mokyklos sienlaikraštis patyčių tema (38,33 %) bei mokinių įtraukimas į patyčių prevencinį komitetą (37%). Kalbant apie vykdomas ir pageidaujamas patyčių prevencijos iniciatyvas, darbuotojai nurodė, kad labiau pageidautų mokinių įtraukimo į patyčių prevencinį komitetą (77,09%) bei vietinių institucijų dėmesio ir pagalbos (įvertintas dažnumas 59,47%, pageidaujamas 87,22%). Mokyklos sienlaikraščio poreikis nėra aukštas – jo poreikį nurodo 44,93 % darbuotojų.

28 lentelė. Darbuotojų įvertintų patyčių prevencijos iniciatyvų dažnumas mokyklose (%).

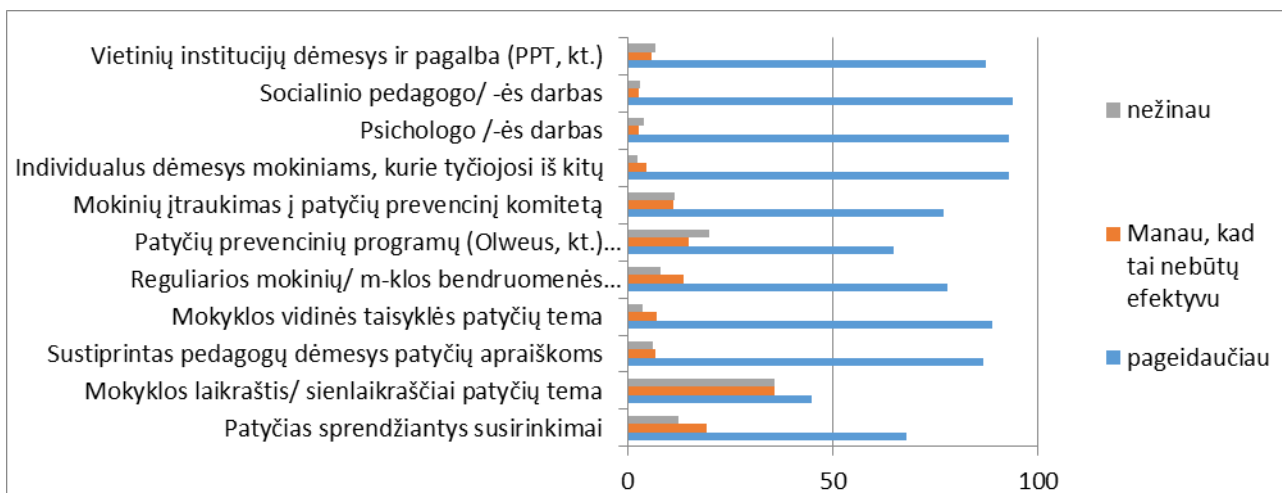
Pažymėkite, kokios iniciatyvos vyksta jūsų mokykloje	Vyksta	Nevyksta	Vystoma	Nežinau
Patyčias sprendžiantys susirinkimai	80,18	3,52	9,25	6,17
Mokyklos laikraštis/ sienlaikraščiai patyčių tema	38,33	27,75	12,33	20,7
Sustiprintas pedagogų dėmesys patyčių apraiškoms	85,02	1,32	10,57	2,2
Mokyklos vidaus taisyklės patyčių tema	79,3	3,52	13,22	3,08
Reguliarios mokinių/ m-klos bendruomenės diskusijos patyčių tema	70,93	5,73	16,74	5,73
Patyčių prevencinių programų (Olweus, kt.) vystymas mokyklos bendruomenėje	59,03	15,42	12,33	12,33
Mokinių įtraukimas į patyčių prevencinį komitetą	37	21,59	15,86	24,67
Individualus dėmesys mokiniams, kurie tyčiojosi iš kitų	85,9	1,32	6,62	5,29
Psichologo /-ės darbas	84,58	2,64	5,29	6,61
Socialinio pedagogo/ -ės darbas	91,19	1,32	4,41	2,2
Vietinių institucijų dėmesys ir pagalba (PPT, kt.)	59,47	4,85	12,78	22,03

20 paveikslas. Darbuotojų įvertintų patyčių prevencijos iniciatyvų dažnumas mokyklose (%).

29 lentelė. Darbuotojų atsakymų į klausimą, kokių iniciatyvų pageidautų mokykloje, pasiskirstymas (%).

Pažymėkite, kokių iniciatyvų pageidautumėte jūsų mokykloje	Pageidaučiau	Manau, kad tai nebūtų efektyvu	Nežinau
Patyčias sprendžiantys susirinkimai	67,84	19,38	12,33
Mokyklos laikraštis/ sienlaikraščiai patyčių tema	44,93	35,68	35,84
Sustiprintas pedagogų dėmesys patyčių apraiškoms	86,78	6,61	6,17
Mokyklos vidaus taisyklės patyčių tema	88,99	7,05	3,52
Reguliarios mokinių/ m-klos bendruomenės diskusijos patyčių tema	77,97	13,66	7,93
Patyčių prevencinių programų (Olweus, kt.) vystymas mokyklos bendruomenėje	64,76	14,98	19,82
Mokinių įtraukimas į patyčių prevencinį komitetą	77,09	11,01	11,45
Individualus dėmesys mokiniams, kurie tyčiojosi iš kitų	92,95	4,41	2,2
Psichologo /-ės darbas	92,95	2,64	3,96
Socialinio pedagogo/ -ės darbas	93,83	2,64	3,08
Vietinių institucijų dėmesys ir pagalba (PPT, kt.)	87,22	5,73	6,61

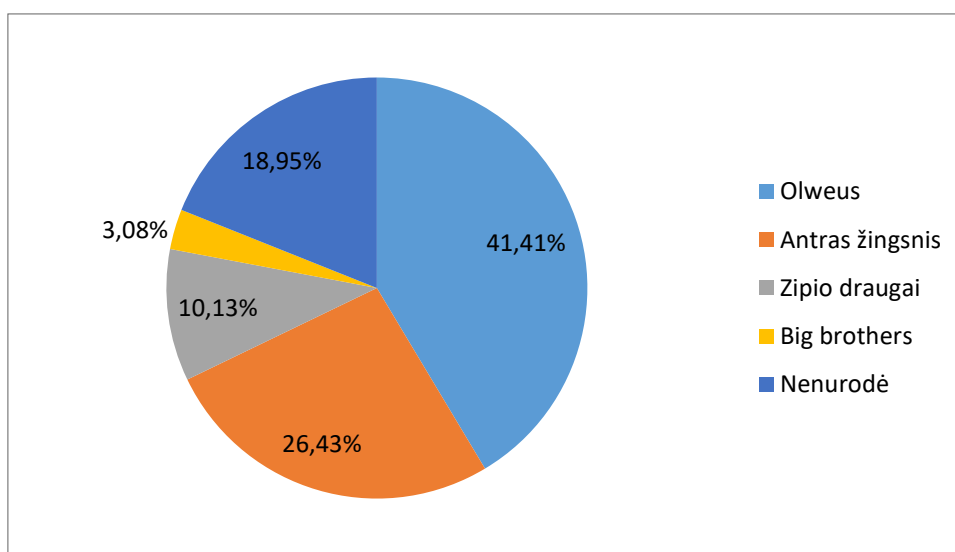
21 paveikslas. Darbuotojų atsakymų į klausimą, kokių iniciatyvų pageidautų mokykloje, pasiskirstymas (%).

Darbuotojų atsakymų į klausimą apie pozityvius pokyčius, vykstant prevencinei programai, pasiskirstymas (%) pateiktas 30 lentelėje. Į šį klausimą neatsakė 22,91 % respondentų. Dažniausiai darbuotojai (59,47 %) nurodė, kad mokiniai geriau atpažįsta patyčias ir žino, kaip elgtis tokiais atvejais.

30 lentelė. Darbuotojų atsakymų į klausimą apie pozityvius pokyčius vykstant prevencinei programai, pasiskirstymas (%).

Kokias pozityvias permainas pastebėjote	Pastebėjau	Nepastebėjau	Galbūt	Šiek tiek	Nežinau
Personas labiau suinteresuotas patyčių prevencija	56,38	3,96	11,04	3,08	2,2
Mokiniai geriau atpažįsta patyčias ir žino, kaip elgtis tokiais atvejais	59,47	1,32	12,33	3,08	0,88
Sumažėjo patyčių	44,05	3,96	16,74	3,08	3,96
Pagerėjo atmosfera mokykloje	49,78	2,64	13,22	8,37	3,08

22 paveiksle mes matome darbuotojų nurodytų prevencinių programų, kuriose dalyvauja jų mokyklos dažnumą. Dažniausiai mokyklos dalyvauja Olweus programoje.

22 paveikslas. Darbuotojų nurodytų prevencinių programų, kuriose dalyvauja jų mokyklos dažnumas (%).

Rekomendacijos:

- Efektyviai smurto prevencijai yra reikalingos aiškios vertybės. Tikrai vadovaujantis nuostata, kad yra nepriimtinas bet koks agresyvus elgesys, galima sukurti pakankamą pagrindą efektyviai smurto, tame tarpe ir patyčių, prevencijai. Kalbant apie patyčių prevenciją, yra svarbu teisingai suprasti šio reiškinio esmę. Tik atsiradus aiškiam supratimui, jog patyčios nėra normalus reiškinys, kad galima sumažinti šio reiškinio mastą, galime pradėti įgyvendinti tam tikras priemones, galinčias padėti mažinti patyčių dažnumą.
- Iš tiesų patyčios plinta dėl palankios terpės, tad keisti reikia ne vaiką, o aplinką – kad joje neliktų patyčias skatinančių sąlygų. Patyčios viešojoje erdvėje, t. y. žiniasklaidoje, socialiniuose tinkluose, ydinga viešųjų asmenų tarpusavio bendravimo kultūra ir darbo santykiai taip pat kuria aplinką, kuri skatina patyčias. Reikia turėti itin stiprias moralines nuostatas, norint gebėti išvengti patyčių ir tinkamai reaguoti į jas. Patyčios prasideda jau vaikų darželyje: juokiamasi iš kitaip atrodančių (pavyzdžiui, turinčių viršsvorio), nešiojančių akinius, netaisyklingai kalbančių bendraamžių ir pan. Nustatyta, kad bendrojo ugdymo mokykloje patyčių problema tampa ypač aktuali pradinių klasių pabaigoje, penktoje ir devintoje klasėse, nes tuomet vyksta „persigrupavimas“ ir pozicijų „paieškos“.
- Kita sritis, kur mes matome dideles viltis ir paramą patyčių prevencijai – tarpusavio bendravimas ir santykiai šeimoje. Aktyvus tėvų dalyvavimas gali padėti spręsti patyčių problemą. Svarbu sudaryti sąlygas tėvams aptarti savo vaikų auklėjimo patirtį ir elgesį, suteikti konkrečios informacijos apie konfliktų sprendimo namuose metodus. Dialogas su šeima turi vykti nuolat. Rekomenduojama tėvus į prevencines veiklas įtraukti kuo anksčiau, kol dar nėra incidentų – tada tėvai į pokalbį su mokyklos darbuotojais eis tikėdamiesi pasitarti, o ne būti išbarti už netinkamą vaiko elgesį. Tinkami būdai įtraukti tėvus į patyčių prevencijos veiklas – tai tėvų informavimas apie patyčias, jų pasekmes susitikimų ir susirinkimų metu, o taip pat plakatais ir lankstinukais; svarbus rekomendacijų tėvams teikimas (pvz., neduoti vaikams daug pinigų ir brangių daiktų į mokyklą). Be to svarbu atsisakyti bet kokio kaltinimo bendraujant su tėvais: bendravimas su tėvais turi būti konstruktyvus, nuolat prisimenant, kad žmogaus, atstovaujančio mokyklai (auklėtojo, psichologo, administracijos darbuotojo ar kt.), ir tėvų siekis yra bendras – padėti užaugti vaikui laimingam, sveikam, tvirto charakterio.
- Vaiko individualios vertės puoselėjimas – yra būtina sąlyga tolerancijos *kaip socialinio įgūdžio ugdymui*. Pripažinus vaiko teisę būti individualiam, kitokiam, reikia išmokyti jį pripažinti ir kito teisę būti kitokiam ir taip pat vertingam. Mūsų vaikai gyvens žymiai įvairesniame rasine, kultūrine, socialine prasme pasaulyje, nei mes ar mūsų tėvai gyveno. Būtina apie tai kalbėti, rengti juos tam – supažindinti su kitokiais, kitaip atrodančiais, kitaip mąstančiais, kitas religijas išpažįstančiais. Jau 5 – 8 m. vaikai yra pajėgūs spręsti ir vertinti. Šeimos vaidmuo yra ypatingai svarbus, kai vaikas jau gali spręsti ir vertinti, bet dar yra pakankamai atviras ir lankstus įvairiai nuomonei.
- Moksleivių pagalba bendraamžiams gali padėti jiems pasijusti saugiau. Kartais vaikams gali būti lengviau papasakoti apie kylančius sunkumus bendraamžiams, nei kreiptis į suaugusiuosius. Moksleivių įtraukimas, teikiant pagalbą kitiems vaikams, ne tik padeda jiems gerinti bendravimo įgūdžius, išmokti palaikymo būdų, bet ir gerina visą mokyklos klimatą.
- Mokytojo elgesio pavyzdys irgi svarbus aspektas, galintis padėti, siekiant mažinti patyčių reiškinį. Vienas iš svarbių elgesio mokymosi būdų yra kitų žmonių elgesio stebėjimas, vadinamas „mokymusi stebint“. Vaikai labai daug mokosi stebėdami suaugusiuosius – pirmiausia tėvus, o vėliau ir kitus: darželio auklėtojus, mokytojus. Todėl mokytojo bendravimas su kitais yra vienas iš svarbių elgesio modelių vaikams. Puiku, jei mokytojo bendravimas su kitais yra paremtas pagarba. Problemos gali kilti tuomet, kai mokytojas pats žemina ar nepagarbiai elgiasi su vaikais ar kitais suaugusiais. Pavyzdžiui, jei mokytojas atvirai žemina vaikus, vadindamas juos „nemokšomis“, „žiopliais“, sunku tikėtis, kad tai girdėdami vaikai išmoks pagarbaus elgesio su kitais.

Literatūra:

- Bagdonas, A., Padarauskaitė, I. (2012). Paauglių kūno vaizdas ir patyčių patirtis. *Psichologija* Nr. 46.
- Dambrauskaitė, I. (2010). Patyčių paplitimas ir prevencija Šiaulių miesto ir rajono mokyklose.
- Damijonaitis, M. (2009). Patyčios Lietuvos mokyklose: problemos ir jų sprendimo būdai. *Švietimo problemos analizė*. Nr.11 (39).
- Gedutienė, R., Šimulionienė, R. ir kt. (2012). Patyčios elektroninėje erdvėje: jaunesniojo amžiaus paauglių patirtis. *Tiltai*, Nr. 1.
- Olweus, D. (2011). *Patyčios mokykloje*. Vilnius: Alma Littera.
- Patyčių problema mokykloje ir prevencija, 2014, Nr. 7 (112).
- Povilaitis, R.; Valiukevičiūtė, J. (2006). *Patyčių prevencija mokyklose*.
- Povilaitis ir kt. (2007). *Kuriame mokyklą be patyčių*.
- Zaborskis, A (2014). Patyčių tarp mokinių paplitimas HBSC tyrimo duomenimis: pokyčiai Lietuvoje ir tarptautinis palyginimas; Konferencija “Virtualios erdvės iššūkiai patyčių prevencijai”, Vilnius.